

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
JURIDISKĀS FAKULTĀTES
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**AR BRĪVĪBAS ATŅEMŠANU NOTIESĀTO PERSONU IZGLĪTĪBA
BAKALaura DARBS**

Autors: Ilze Zane Jansone

Studentu apliecības Nr.: ij13033

Darba vadītājs: Mag.iur., lektore Evija Vīnkalna

RĪGA 2016

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba temats ir „Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu izglītība”.

Bakalaura darba mērķis ir veikt ar brīvības atņemšanu notiesāto personu izglītošanas procesa un esošās prakses izpēti, kā arī veikt ārvalstu prakses normatīvā regulējuma aplūkošanu un izveidot anketas, kuras varētu izmantot, lai apkopotu notiesāto domas par izglītošanas procesu.

Kā problēmjautājumu autore formulē izglītības nepieciešamību ikvienai personai, tai skaitā arī ieslodzījuma vietā esošām personām.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, bakalaura darbā izvirzīti šādi uzdevumi:

- izpētīt ar brīvības atņemšanu notiesātas personas un resocializācijas jēdzienu
- izpētīt notiesāto personu izglītības tiesisko regulējumu
- izpētīt izglītības saistību ar nodarbinātību
- aplūkot notiesāto personu izglītības tiesisko regulējumu citās valstīs
- noskaidrot notiesāto, pedagogu un darbinieku domas par izglītības iegūšanu un procesu

Izpildot izvirzītos uzdevumus, autore darbā guva priekšstatu par notiesāto personu izglītības regulējumu, izglītības nodrošinājumu un esošo situāciju ieslodzījuma vietās, kā arī, veicot anketēšanu, noskaidroja notiesāto, pedagogu un darbinieku domas par izglītošanas procesu.

Atslēgvārdi - notiesātais, izglītība, resocializācija, rehabilitācija, brīvības atņemšanas iestāde.

ANNOTATION

The topic of the bachelor thesis is “Education for convicts”.

The goal of the bachelor thesis is to research the processes and practices about education for convicts as well as to research practices in foreign countries and survey the inmates themselves to gather their thoughts on the education.

The main question that the author formulates is the necessity of education for every person, including prison inmates.

To achieve the goal of the bachelor thesis the following tasks are:

1. To research the concept of convicts and resocialization.
2. Research the legislation on education for convicts.
3. Research the achievable education in relation to employment.
4. Inspect legislation on education for convicts in other countries.
5. To find out thoughts of convicts on their education, provided rooms and materials.

Achieving the goals of the bachelor thesis, the author understands the legislation that regulates the education of a convict, the provided education in prisons and the whole situation on the current status in prisons, and by making a survey clarified convicted thoughts on the educational processes.

Key words- people who are sentenced to imprisonment, education, re-socialisation, rehabilitation, prison.

SATURS

Ievads	5
1. NODAĻA AR BRĪVĪBAS ATŅEMŠANU NOTIESĀTAS PERSONAS JĒDZIENS	7
1.1. Ar brīvības atņemšanu notiesāta persona	7
1.2. Resocializācija un izglītība	9
2. NODAĻA AR BRĪVĪBAS ATŅEMŠANU NOTIESĀTO PERSONU IZGLĪTĪBAS PROCESS UN NODROŠINĀJUMS.....	14
2.1. Tiesības uz izglītību un izglītības process.....	14
2.2. Iesaistīšana vispārējās, profesionālās un interešu izglītības programmās.....	15
2.3. Notiesāta izglītošanas process	18
2.4. Valsts un ieslodzījuma vietu iespēja dot izglītību.....	19
2.5. Telpu un materiālu nodrošinājums ieslodzījuma vietās.....	24
2.6. Notiesāto izglītības saistība ar nodarbinātību.....	26
3. NODAĻA VISPĀRĒJĀ IZGLĪTĪBA BRASAS UN IĻGUCIEMA CIETUMĀ.....	28
4. NODAĻA AR BRĪVĪBAS ATŅEMŠANU NOTIESĀTO PERSONU IZGLĪTĪBAS TIESISKAIS REGULĒJUMS ĀRVALSTĪS.....	34
3.1. Igaunijas tiesiskais regulējums	34
3.2. Čehijas tiesiskais regulējums	35
3.3. Zviedrijas tiesiskais regulējums	36
3.4. Polijas tiesiskais regulējums	37
Kopsavilkums.....	39
Izmantotās literatūras un avotu saraksts.....	41
Literatūra.....	41
Normatīvie akti.....	42
Juridiskās prakses materiāli.....	43
Pielikums	44
Dokumentārā lapa.....	50

IEVADS

Brīvības atņemšana nav valsts atriebība notiesātajai personai par nodarīto. Tās mērķis ir atjaunot taisnīgumu, novērst iespējamus nākamos atkārtotos noziedzīgos nodarījumus un atturēt citus no sekošanas šim piemēram. Taču svarīgākais uzdevums visā šajā kompleksā nav izolēt vainīgo personu no sabiedrības, bet darīt visu iespējamo, lai ieslodzījuma laikā tā iegūtu izglītību, profesiju, mainītu domāšanas veidu un, iznākot pa cietuma vārtiem, sāktu pilnvērtīgu dzīvi. Piemērojot sodu, svarīgi motivēt personu iegūt izglītību, profesiju, sagatavoties dzīvei sabiedrībā, palīdzēt likumpārkāpējam pašam saprast savas problēmas, parādīt viņam, ka viņš ir spējīgs pats tikt galā ar tām, nenodarot kaitējumu citām personām.¹

Mūsdienās ir ļoti svarīgi iekļauties sabiedrībā. Panākt to, ka cilvēks ir iekļāvies pārējo pūlī, var, tikai atbilstot sabiedrības standartiem. Ja cilvēks nav spējis pielāgoties citiem, tad ieslodzījuma vietā notiesātajam ir iespēja mainīties, iegūstot izglītību un papildinot savas zināšanas, lai, iznākot no ieslodzījuma vietas, būtu vieglāk pielāgoties pārējai sabiedrībai un nebūtu tik liela atšķirība starp sabiedrību un no brīvības atņemšanas iestādes iznākušo personu.

Lai risinātu problēmjautājumu par notiesāto personu izglītības iegūšanas iespējām, darbā izvirzīts mērķis veikt ar brīvības atņemšanu notiesāto personu izglītošanas procesa un esošās prakses izpēti, kā arī veikt ārvalstu prakses apkopojumu. Lai izvirzīto mērķi sasniegtu, darbā tiek paredzēts izpētīt ar brīvības atņemšanu notiesāto personu un resocializācijas jēdzienu, notiesāto personu izglītības tiesisko regulējumu Latvijā un ārvalstīs, izglītības saistību ar nodarbinātību un noskaidrot notiesāto, pedagogu un darbinieku domas par izglītības iegūšanu, materiālu un telpu nodrošinājumu, anketējot ieslodzījuma vietas.

Bakalaura darbs sastāv no 4 nodaļām un 12 apakšnodaļām. Pirmajā nodaļā izpētīts ar brīvības atņemšanu notiesātas personas jēdziens un izglītības saistība ar resocializāciju. Otrajā nodaļā analizēta ar brīvības atņemšanu notiesātas personas izglītības process un nodrošinājums, ietverot sevī apakšnodaļas par izglītības programmu regulējumu, izglītošanas procesu, valsts un cietumu iespējām dot izglītību, telpu un materiālu nodrošinājumu ieslodzījuma vietās, notiesāto izglītības saistību ar nodarbinātību. Trešajā nodaļā veikta anketēšana, kuru rezultātā apkopota informācija par vispārējās izglītības iegūšanas procesu ieslodzījuma vietās no darbinieku, pedagogu un pašu notiesātā redzējuma. Un, ceturtajā

---

¹ M. Luksa. Brīvības atņemšana nav valsts atriebība. Pieejams: <http://m.lvportals.lv/visi/skaidrojumi/255700-brivibas-atnemsana-nav-valsts-atriebiba-ieslodzito-resocializacija/> [Aplūkots 2016. gada 10. oktobrī]

nodaļā izpētīts, ar brīvības atņemšanu notiesāto personu izglītības normatīvais regulējums ārvalstīs.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi un uzdevumus, darbā tika izmantotas šādas zinātniskās metodes. Pirmkārt, izmantota analītiskā metode, lai analizētu dažādu literatūras avotu piedāvāto informāciju un atziņas. Otrkārt, salīdzinošā metode, lai veiktu dažādu tiesisko regulējumu un ieslodzījuma vietu informācijas salīdzināšanu. Kā arī darba ietvaros veikta anketēšana Brasas un Ilģuciema cietumos.

Bakalaura darba ietvaros izmantoti nacionālie normatīvie akti, Eiropas Savienības avoti, juridiskā literatūra, Latvijas Republikas tiesu prakse.

1. NODAĻA AR BRĪVĪBAS ATŅEMŠANU NOTIESĀTAS PERSONAS JĒDZIENS

1.1. Ar brīvības atņemšanu notiesāta persona

Sods ar brīvības atņemšanu – kā viens no sodu veidiem – ir valsts institūciju reakcija uz noziedzīgu nodarījumu, liekot vainīgajam ciest nebrīvē, respektīvi, liedzot notiesātajam brīvi rīkoties ar katra cilvēka otru augstāko sociālo vērtību – brīvību un atlīdzināt nodarīto zaudējumu.² Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5. pantā noteikts, ka katram cilvēkam ir tiesības uz brīvību. Turklāt nevienam nedrīkst atņemt brīvību, izņemot likumā noteiktos gadījumos.³

Notiesātais ir persona, par kuru stājies spēkā notiesājošs spriedums, atzīstot, ka šī persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.⁴ Citā avotā norādīts, ka notiesātais ir cilvēks, kas saskaņā ar tiesas spriedumu ir atzīts par vainīgu un attiecīgi sodīts.⁵ Līdz ar to var secināt, ka notiesātais ir persona, kuru tiesa ir notiesājusi un atzinusi par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, turklāt šim spriedumam ir jāstājas spēkā. Visiem saprotams, ka persona, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, nevar palikt nesodīta. Tieši sods māca personai, ka viņas rīcība ir bijusi nepareiza, prettiesiska, un šīs rīcības dēļ amatpersonas vēlas piespriest attiecīgu sodu. Krimināllikuma 36. panta pirmā daļa nosaka, ka personai, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, var piespriest vienu no pamatsodiem: brīvības atņemšanu, piespiedu darbu vai naudas sodu.⁶

Latvija Sodu izpildes kodekss ir viens no galvenajiem likumiem, ja tiek runāts par personas sodu izpildi, noteikumiem un izpildes kārtību. Šī likuma 11. pants nosaka, ka brīvības atņemšanas iestādes Latvijas Republikā izveido un likvidē Tieslietu ministrija. Turklāt Tieslietu ministrijas pilnvaroti darbinieki regulāri veic pārbaudes, vai revīzijas brīvības atņemšanas iestādēs un Ministru kabinets apstiprina brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumus.⁷

---

² Zahars V. Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu klasifikācija Latvijas cietumu reformas kontekstā Rīga, 1997. LPA izdevums, 17.lpp.

³ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm> [Aplūkots 2016. gada 12. oktobrī]

⁴ Juridisko terminu vārdnīca. Autoru kolektīvs. Nordik, 1998.

⁵ Vārdnīca Tezaurs. Pieejams: <http://tezaurs.lv/#/sv/notiesatais> [Aplūkots 2016. gada 12. oktobrī]

⁶ Krimināllikums. Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966> [Aplūkots 2016. gada 12. oktobrī]

⁷ Latvijas Sodu izpildes kodekss. Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=90218> [Aplūkots 2016. gada 11. oktobrī.]

Latvijas Soduzpildes kodeksa 13. pantā norādīts, ka brīvības atņemšanas sodu izpilda slēgtajā cietumā, daļēji slēgtajā cietumā, atklātajā cietumā, kā arī audzināšanas iestādēs nepilngadīgajiem. Brīvības atņemšanas iestādē var organizēt gan slēgtā, gan daļēji slēgtā, gan atklātā cietuma nodaļas. Šī paša panta trešajā daļā daļa uzsvērts, ka personu sodu izciešana ir atkarīga no dažādiem faktoriem – piemēram, vecuma un dzimuma. Pilngadīgās personas, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu, sodu izcieš slēgtajā cietumā, daļēji slēgtajā cietumā vai atklātajā cietumā, kā arī izmeklēšanas cietumu izolētajās nodaļās un izmeklēšanas cietumu saimnieciskajā apkalpē, bet vīriešu dzimuma nepilngadīgās personas — audzināšanas iestādēs nepilngadīgajiem, sieviešu dzimuma nepilngadīgās personas — sieviešu cietumu atsevišķās nodaļās, kas iekārtotas kā audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem.

Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi skaidro, kāda kārtība pastāv brīvības atņemšanas iestādē un kādi pienākumi un tiesības ir paredzētas. Šo noteikumu 2. punkts nosaka, ka personu, kurai ir piespriests sods — brīvības atņemšana, brīvības atņemšanas iestādē pieņem priekšnieka dežurējošais palīgs. No šī punkta izriet, ka ar brīvības atņemšanu notiesāta persona ir persona, kurai piespriests sods – brīvības atņemšana. Un šo personu brīvības atņemšanas iestādē pieņem priekšnieka palīgs.⁸

Krimināllikuma 38. pantā skaidrots, ka brīvības atņemšana ir personas piespiedu turēšana ieslodzījumā, kur brīvības atņemšanu nosaka uz laiku no piecpadsmit dienām līdz divdesmit gadiem. Šajā likumā īpaši paredzētajos gadījumos par kriminālpārkāpumiem un noziegumiem, par kuriem šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ne ilgāku par pieciem gadiem, var noteikt īslaicīgu brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim mēnešiem, kā arī īpaši paredzētajos gadījumos brīvības atņemšanu var noteikt uz visu mūžu (mūža ieslodzījums). Jāpiemin, ka likums īpaši nosaka, ka brīvības atņemšanas laiks nosakāms gados, mēnešos un dienās, līdz ar to mazākā laika vienība var būt diena.

Krimināllikumā uzsvērts, ka nepilngadīgām personām jeb personām, kuras līdz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanai nav sasniegušas astoņpadsmit gadu vecumu, noteikts īpašs pants par brīvības atņemšanas laiku - Krimināllikuma 65. pants. Brīvības atņemšanas laiks personai, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas, nedrīkst pārsniegt: desmit gadus — par sevišķi smagiem noziegumiem; piecus gadus — par smagiem noziegumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu vai izraisījuši smagas sekas; divus gadus — par citiem smagiem noziegumiem. Par kriminālpārkāpumiem un mazāk smagiem noziegumiem brīvības atņemšanas sods šādai personai nav piemērojams.

---

⁸Brīvības atņemšanas iestādes iekšējie kārtības noteikumi. Ministru kabineta noteikumi nr. 423. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/136495-brivibas-atnemsanas-iestades-ieksejas-kartibas-noteikumi>. [Aplūkots 13.10.2016.]

Autore secina, ka ar brīvības atņemšanu notiesātas personas jēdziens ir noregulēts gan dažādās vārdnīcās, gan arī Ministru kabineta noteikumos. Turpretī jēdziens „brīvības atņemšana” ir noregulēts Krimināllikuma 38. pantā. Šis Krimināllikuma pants konkrēti nosaka, brīvības atņemšanas laiku atkarībā no noziedzīgā nodarījuma smaguma.

1.2 Resocializācija un izglītība

Laika gaitā ir mainījušās ne tikai cietumu arhitektūras, bet arī cietumu funkcijas un mērķi. Sākotnēji dominēja sodīšanas mērķis ar atbēgšanas pazīmi, taču 19. gadsimtā tas tika formulēts kā nepieciešamība labot un pāraudzināt notiesāto. Taču jau 20. gadsimta otrajā pusē teorijā un praksē tika ieviests jauns termins „resocializācija”, kas paredzēja notiesāto iekļaušanu dažādās nodarbinātības, apmācības programmās un brīvā laika aktivitātēs, tādējādi sagatavojot notiesāto dzīvei sabiedrībā un motivējot likumpaklausīgam dzīvesveidam.⁹

Notiesāto resocializācija ir audzināšanas process, kurš notiesātajam dod iespēju palielināt viņa komunikāciju un sociālo labumu iespējas. Galvenie notiesāto personu resocializācijas elementi ir sabiedriski derīgs darbs, audzināšanas pasākumi un vispārīzglītojošā un profesionālā sagatavošana.¹⁰

2015. gadā tika izstrādātas Pamatnostādnes ieslodzīto resocializācijai. Tās nodrošina pēctecību iepriekš īstenotajiem politikas plānošanas dokumentiem attiecībā uz notiesāto resocializāciju, nodarbinātību, izglītību un apiešanos ar nepilngadīgajiem ieslodzījumā laikā, un tika izstrādātas, lai nodrošinātu uzsāktās politikas tālāku attīstību. Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnēs 2015.-2020. gadam noteikts, ka resocializācijas politikas mērķis ir mazināt visus noziedzīgas uzvedības riskus brīvības atņemšanas soda izpildes laikā un pēc tā izciešanas, lai nodrošinātu cilvēka spēju veicināšanu un veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā.¹¹

Latvijas Soda izpildes kodeksa 61.¹ pants nosaka, ka ar brīvības atņemšanu notiesāto resocializācijas process ir sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumu kopums, kura mērķis ir veicināt notiesātā tiesisku uzvedību un veidot viņam sociāli pozitīvu vērtību izpratni. Notiesāto resocializāciju īsteno, piemērojot notiesāto sociālās uzvedības korekcijas vai sociālās rehabilitācijas līdzekļus. Un tieši viens no rehabilitācijas līdzekļiem, kuri ir uzskaitīti Latvijas Sodu izpildes kodeksā, ir notiesāto personu izglītošana. Latvijas

⁹ Zahars V. Kriminālsodus un to izpildi vērtējot. Zvaigzne ABC, 2003., 15.lpp.

¹⁰ Zahars V. Kriminālsodu izpildes tiesības. Vispārīgā daļa 2., labotais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003, 31-33 lpp.

¹¹ Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.-2020. gadam. Ministru kabineta rīkojums Nr. 580. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=276740> [Aplūkots 2016. gada 17. oktobrī]

Sodu izpildes kodeksa 61.³ pantā noteikts, ka izglītošana nozīmē notiesātā iesaistīšanu vispārējās, profesionālās un interešu izglītības programmās. Līdz ar to var secināt, ka resocializācija sastāv no rehabilitācijas un uzvedības korekcijas apvienojuma, kura mērķis ir padarīt notiesāto par sabiedrībai vēlamu personu. Latvijas Sodu izpildes kodeksa 61.¹ panta trešā daļa norāda notiesāto personu rehabilitācijas definīciju – līdzekļu kopums, kas brīvības atņemšanas soda izpildes ietvaros tiek īstenots, lai notiesātais saglabātu vai apgūtu sociālās iemaņas, profesionālās vai vispārīgās zināšanas un prasmes. No šī panta saprotams, ka rehabilitācija ļauj notiesātajai personai saglabāt un neaizmirst vai arī no jauna apgūt kādas iemaņas, zināšanas un prasmes, kuras viņa ir ieguvusi vai arī sākusī iegūt ārpus brīvības atņemšanas iestādes. Notiesāto personu rehabilitācija sastāv no vairākiem līdzekļiem kopā – izglītošanas, notiesāto iesaistīšana sabiedriski lietderīgā nodarbināšanā, notiesātā sociālo problēmu risināšana, psiholoģiskā aprūpe, brīvā laika pasākumu organizēšana, atkarību mazināšanas programma. Ļoti svarīgi ir izmantot šos rehabilitācijas līdzekļus, lai notiesātais nezaudētu sociālo saikni, no jauna apgūtu kādas iemaņas, zināšanas, prasmes.

Latvijas Sodu izpildes kodeksa 8. pantā noteikts, ka soda izpildes mērķis ir efektīvi piemērot notiesātajam visus šajā kodeksā noteiktos soda izpildes noteikumus, tādējādi nodrošinot personas resocializāciju un tiesisku uzvedību pēc soda izpildes. Notiesātās personas resocializācija notiek saskaņā ar resocializācijas plānu. To paredz Latvijas sodu izpildes kodeksa 61.⁶ pants. Notiesātā resocializācijas plānā tiek paredzēta notiesātā resocializācijas gaita un atspoguļoti notiesātā resocializācijas rezultāti. Šo plānu veido kā notiesātā personas lietas sadaļu.

Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņēs 2015.-2020. gadam skaidrots, ka, lai resocializācija notiktu veiksmīgi, ir svarīgi vairāki noteikumi. Pirmkārt, personai ir jāmeģina integrēties sabiedrībā. Un otrkārt, ir svarīgi, ka sabiedrība pieņem un neatstumj šo personu, kura cenšas iejusties apkārtējā vidē. Līdz ar to nepietiek tikai ar paša notiesātā vēlmi resocializēties, bet gan ir svarīgi arī sabiedrības uzskati par notiesātā iespējām integrēties.¹²

Cilvēces attīstības, izjūtu un zinātniskās izziņas iespēju paplašināšanās neapšaubāmi radīja būtiskas izmaiņas uzskatos par kriminālsoda mērķi. Sabiedrība kļuva izglītotāka, tālredzīgāka, radās jauni ideāli. Tā pamazām sāka atteikties no domas, ka sodam ir jābūt kā atriebībai, sabiedrībai vairs nebija pieņemami arī brutāli sodi, kas galvenokārt bija saistīti ar nāvi un spīdzināšanu. Turklāt radās uzskats, ka cietums ir nepietiekams līdzeklis noziedzības izskaušanai, kas īsti nerasniedz soda mērķi - atturēt pārējos no nozieguma izdarīšanas. Zināms

---

¹² Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.-2020. gadam. Ministru kabineta rīkojums Nr. 580. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=276740> [Aplūkots 2016. gada 17. oktobrī]

pavērsiens krimināltiesiskajos uzskatos vērojams 18. gadsimta otrajā pusē, kad svinīgi tika deklarētas cilvēka tiesības. Tas jūtami iedragāja gadsimtiem iesakņojušās vecās sodu sistēmas pamatus. Sākās protesti pret nāves sodiem, spīdzināšanu un citiem nehumāniem soda veidiem. Sevišķi daudz reformatoru bija kriminālsodu un cietumu sistēmā, daudzi tajā laikā izskanējušie principi par apiešanos ar notiesātajiem ir saglabājušies līdz pat mūsdienām un būtībā arī veido pareizo brīvības atņemšanas soda mērķa modeli.¹³ Mūsdienās sabiedrība vairs neuzskata, ka, piemēram, par zagšanu personu vajadzētu pakārt vai spīdzināt. Šobrīd lielākoties uzskata par pareizu tā, kā noteikts likumā. Sabiedrība saprot, ka likums ir radīts pēc *dura lex, sed lex principa* – tā, lai tas būtu bargs, taču taisnīgs. Taču šāda uztvere par soda veidu un mēru sabiedrībā ātri neveidojās.

1847. gadā Briselē Pirmajā penitenciārajā kongresā pirmo reizi tika pausta būtiska atziņa, ka brīvības atņemšanas soda svarīgākais uzdevums ir indivīda korekcija. Minētā ideja tika atkārtota arī 1945. gadā Francijā un formulēta jau šādi: "Brīvības atņemšanas galvenais mērķis ir notiesātā izlabošana un viņa atgriešana sabiedrībā" - tā dēvētais labošanas princips. Šajā laikā tika nosaukti un skaidroti arī pārējie seši klasiskie sodu izpildes pamatprincipi: klasifikācija, izmaiņas soda izpildē, darbs kā pienākums un tiesības, notiesātā audzināšana, notiesātā praktiskā uzraudzība un sekmējošie pasākumi. Tādējādi sāka dominēt pozitīvs uzskats, ka likumpārkāpēju var labot un pielāgot dzīvei sabiedrībā pēc soda izciešanas.¹⁴

Arī pašlaik sabiedrībā valda uzskats, ka viens no efektīvākajiem sodiem ir kriminālsods, joprojām centrālo vietu ieņem tieši brīvības atņemšana, turklāt - jo bargāka, jo labāk. Tomēr, neraugoties uz tā laika progresīvajām idejām, kas nav novecojušas arī šodien, aizvēsturiskās izcelsmes atriebības un atmaksas motīvs, tā iespējamā efektivitāte joprojām ir galvenais, ar ko plašā sabiedrībā asociējas sods. Tas liecina, ka joprojām dzīvojam pēc tādiem pašiem principiem kā seno laiku primitīvā sabiedrība. Piemēram, krievu penitenciārais zinātnieks S. Pozniševs savā darbā "Penitenciārās zinātnes pamati" raksta: "Vien nedaudz mainot savu ārieni, cietums pēc būtības visu laiku bija kā "nams, kurā visi sen jau miruši" un lielā mērā tāds tas ir arī patlaban. Tiem nedaudzajiem mērķiem un šī nama primitīvajai raupjībai īpašas penitenciāras zināšanas nebija un nav vajadzīgas - strikts priekšnieks, kas bārsta norādījumus, ciešas atslēgas un restes, vērojamā ārējā disciplīna un neviens nebēg, lūk, arī viss, kas mums it kā būtu vajadzīgs, lai pārliecinātos, ka lietas ar sodu izpildi noris labā līmenī." Psiholoģisko barjeru, kas sabiedrībai izveidojusies pret cietumiem un to iemītniekiem, ko ekstremālās situācijās izveidoja galēji brutālā un šodien nepieņemamā soda izpildes prakse, var pārvarēt, tikai iepazīstinot ar moderno cietumu filozofiju. Cietumu modernā filozofija ir starptautiskās

---

¹³ Škavronska D. No Taliona principa līdz resocializācijai. Jurista Vārds, 2010.,4. decembris, nr.50.

¹⁴ Turpat.

deklarācijās un ieteikumos, kā arī valstu nacionālajos normatīvajos aktos formulētu mūsdienīgu uzskatu kopums par cietumiem, attieksmi pret ieslodzītajiem, vēlamo šo iestāžu darba organizāciju, darbinieku pilnvarām, pienākumiem un darbības principiem. Cietumu modernās filozofijas pamatā ir cietumu darbinieku pieredze un soda vēsturiskā analīze. Mokošā un ilgstošā soda attīstības vēsture liecina, ka rupji un nežēlīgi cietumsodi nav novērsuši noziedzību, gluži pretēji - tā attīstās, aizvien pielāgojoties mainīgajiem apstākļiem.

15

Notiesāto un no brīvības atņemšanas iestādēm atbrīvoto personu resocializācija nav iespējama bez sabiedrības izpratnes un aktīvas līdzdalības. Cietumi nekad nebūs spējīgi pildīt savus uzdevumus, ja sabiedrības nostāja pret tiem paliks vienaldzīga vai noraidoša. 19. gadsimta beigās par šo problēmu zīmīgi izteicās ievērojamais beļģu speciālists Āolfs Prinsi: „Cietumu pārvaldīšana vienlaikus ir gan administratīva, gan sociāla funkcija. Lai saglabātu savu raksturu, tai pastāvīgi ir nepieciešams valdošo šķiru atbalsts. Tās vienīgās spēj iedvest dzīvību un neļauj pārvērsties par birokrātisku mašīnu.”¹⁶ Ja sabiedrība vēl joprojām domātu, ka nāvessods un spīdzināšana ir labākais sods, tad ka šāda sodu sistēma pastāvētu arī šobrīd. Taču svarīgā brīdī sabiedrība saprata, ka šāda sodu sistēma nav efektīva, tā neatrisina problēmu un neaptur noziedzību kā ļaunumu, bet gan tikai atbrīvojas no noziedzīgā nodarījuma izdarītāja vai smagi soda viņu tā vietā, lai mēģinātu koriģēt un mācīt.

Bijušais tieslietu ministrs Gaidis Bērziņš, apmeklējot cietumus, secināja, ka sabiedrībā joprojām valda negatīvā attieksme pret notiesātajiem — ja cilvēks ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu un notiesāts, viņam jāizcieš sods tik briesmīgos apstākļos, lai viņam vairs nebūtu vēlēšanās atgriezties ieslodzījuma vietā. Taču tas tā nav — pašlaik ne viens vien, kas izcietis sodu un atgriezies brīvībā, pēc kāda laika atkal nostājas uz noziegumu ceļa. Tāpēc ir jāmaina attieksme un ieslodzījuma vietai jākļūst par pirmo posmu cilvēka ceļā uz atgriešanos civilizētā sabiedrībā, kurā cilvēks gūst ienākumus ar savu darbu, nevis veicot noziegumus.¹⁷ Protams, ka vienmēr paliks šī sabiedrības negatīvā attieksme pret noziedzīgā nodarījuma izdarītāju un tas ir pozitīvi vērtējams, jo tādā veidā sabiedrība saprot, ka šī persona ir izdarījusi ko sliktu un citi sabiedrības locekļi vairs nedrīkst to atkārtot. Sabiedrības viedoklis vienmēr ir bijis, un arī būs ļoti svarīgs, jo no tā ir atkarīgs tas, kā pret personu izturēsies sabiedrība.

Autore secina, ka, lai resocializācija notiktu veiksmīgi, ir svarīgi vairāki noteikumi. Pirmkārt, personai ir jāmēģina integrēties sabiedrībā. Un otrkārt, ir svarīgi, ka sabiedrība

¹⁵ Škavronska D. No Taliona principa līdz resocializācijai. Jurista Vārds, 2010.4.decembris, nr.50

¹⁶ V. Zahars. Kriminālsodu izpildes tiesības. Vispārīgā daļa. Policijas akadēmija, 1999. gads. 51-52.lpp.

¹⁷ Ieslodzījumu vietu samilzušās problēmas jārisina nekavējoties. Pieejams: <http://m.apollo.tvnet.lv/zinas/tieslietu-ministrs-ieslodzījuma-vietu-samilzusas-problemas-jarisina-nekavejoties/374003> [Aplūkots 2016. gada 11. novembrī]

pieņem un neatstumj šo personu, kura cenšas iejusties apkārtējā vidē. Līdz ar to nepietiek tikai ar paša notiesātā vēlmi resocializēties, bet gan ir svarīgi arī sabiedrības uzskati par notiesātā iespējām integrēties. Laikam ejot, sabiedrības uzskati par noziedzību ir mainījušies. Turklāt svarīgi, ka mūsdienās sabiedrība nonākusi pie secinājuma, ka ieslodzījuma vietai ir jākļūst par posmu cilvēka ceļā uz atgriešanos civilizētā sabiedrībā. Resocializācijai personas dzīvē ir svarīga loma, jo pareizi izmantojot resocializācijas līdzekļus, tai skaitā izglītošanos, ir daudz lielākas iespējas integrēties sabiedrībā.

2. NODAĻA AR BRĪVĪBAS ATŅEMŠANU NOTIESĀTO PERSONU IZGLĪTĪBAS PROCESS UN NODROŠINĀJUMS

2.1. Tiesības uz izglītību un izglītības process

Katrā valstī noziedzības līmenis ir atšķirīgs. Atšķirīga ir arī attieksme pret personām, kuras izdarījušas noziedzīgu nodarījumu, pret viņu attieksmes mainīšanu, resocializācijas procesa īstenošanu. Lai samazinātu noziedzību, svarīgi ir atrast veidu, kā ieslodzītos integrēt sabiedrībā un nodrošināt likumpaklausīgas dzīves atsākšanu.¹⁸ Viens no šādiem veidiem ir iespēja personām, kuras izdarījušas noziedzīgu nodarījumu, sevi pilnveidot, izglītoties, celt un atjaunot savu zināšanu līmeni, piedāvājot izglītības iespējas ieslodzījuma vietās.

Notiesātās personas izglītošana ir iesaistīšana vispārējās, profesionālās un interešu izglītības programmās. Lielākoties personas tiesisko apziņu veido izglītības iestādes ar kvalificēto darbinieku jeb sociālo aģentu, kurš personai paskaidro vispārpieņemtās uzvedības normas, kuras ļaus veiksmīgi integrēties tiesiskā sabiedrībā.¹⁹

Latvijas normatīvajos aktos tiesības uz izglītību vispirms nosaka Latvijas Republikas Satversme, Izglītības likums, Vispārējās izglītības likums un Profesionālās izglītības likums.²⁰ Papildus šiem likumiem notiesāto tiesības un pienākumi regulēti Latvijas Sodū izpildes kodeksā. Latvijas Sodū izpildes kodeksa desmitā nodaļa skaidro ar brīvības atņemšanu notiesāto vispārējo, profesionāli tehnisko un profesionālo apmācību iespējas.

Latvijas Republikas Satversmes 112. pantā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz izglītību un ka valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību, turklāt pamatizglītība ir obligāta.²¹

Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 26. pantā noteikts, ka katram cilvēkam ir tiesības uz izglītību. Izglītībai, vismaz pamata un vispārējai izglītībai, ir jābūt bezmaksas, un pamatizglītībai ir jābūt obligātai. Turklāt tehniskajai un profesionālajai izglītībai ir jābūt visiem pieejamai, un augstākai izglītībai jābūt vienādi pieejamai visiem atbilstoši katra spējām. Izglītības mērķim jābūt pilnīgai personības attīstībai, un tai jāstiprina cilvēktiesību un

---

¹⁸ Ieslodzīto un no ieslodzījuma atbrīvoto personu izglītības, nodarbinātības un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība. Pētījums Pieejams: http://providus.lv/article_files/1577/original/Equal%20petijus.pdf [Aplūkots 2016. gada 10. oktobrī]

¹⁹ Бельский В.Ю., Курганов С.И., Кравченко А.И. Социология для юристов: Учеб. пособие для вузов. 2-ое изд. Москва: Закон и право, 2006, с.217

²⁰ Ieslodzīto un no ieslodzījuma atbrīvoto personu izglītības, nodarbinātības un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība. Pētījums Pieejams: http://providus.lv/article_files/1577/original/Equal%20petijus.pdf?1332249353 [Aplūkots 2016. gada 10. oktobrī]

²¹ Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57980> [Aplūkots: 2016. gada 8. oktobrī]

pamatbrīvību ievērošana. Izglītībai ir jāveicina savstarpējā saprašanās, iecietība un draudzība.²²

Profesionālās un vispārējās izglītības iespējas Latvijas cietumos ieslodzītajiem ir pieejamas jau sen. Ieslodzījuma vietās darbojas gan vakarskolas, gan profesionālās izglītības iestādes. Ieslodzījumā esošo personu izglītības līmeņi ir ļoti dažādi, tāpēc katram nepieciešama individuāla pieeja. Izglītības process ir nesaraujami saistīts arī ar personas sociālās integrācijas iespēju palielināšanu pēc nonākšanas brīvībā.²³ Brīvības atņemšanas iestādē esošo laiku persona var izmantot, lai izglītos. Līdz ar to pēc brīvības atņemšanas iestādes pamešanas, personai ir lielākas iespējas iejusties sabiedrībā.

Lai pildītu notiesāto audzināšanas uzdevumus atbilstoši audzināšanas darba formām, organizē individuālos un grupu audzināšanas darba pasākumus — nodarbības formālās un neformālās izglītības programmās, resocializācijas programmās, pārrunas un konsultācijas, sporta spēles un lietišķās mākslas nodarbības.²⁴

Jau pirms tam noskaidrojām, ka Latvijas Sodū izpildes kodekss uzskaita notiesāto personu rehabilitācijas līdzekļus un ka viens no šiem līdzekļiem ir notiesāto izglītošana. Lai nodrošinātu personas tiesības uz izglītību, notiesātais tiek iesaistīts vispārējās, profesionālās un interešu izglītības programmās. Ieslodzīto izglītības politikas galvenie mērķi ir panākt ieslodzīto personu izglītības integrāciju valsts izglītības sistēmā, nodrošināt ieslodzīto tiesības uz izglītību, sekmēt ieslodzīto personu iekļaušanos sabiedrībā pēc soda izciešanas.²⁵

2.2. Iesaistīšana vispārējās, profesionālās un interešu izglītības programmās

Latvijas Sodū izpildes kodeksa 62. pants norāda iespēju iegūt vispārējo izglītību. Šajā pantā noteikts, ka notiesātajiem mācības vispārējās un profesionālās izglītības iegūšanai organizē vispārējās un profesionālās izglītības iegūšanu regulējošajos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Norādīts arī tas, ka brīvības atņemšanas iestādē resocializācijas ietvaros tiek nodrošinātas mācības, lai notiesātie varētu iegūt vispārējo izglītību un tas, ka ar brīvības atņemšanu notiesāto vispārīzglītojošās mācības veicināmas un ņemamas vērā, nosakot viņu resocializācijas pakāpi. Notiesāto, kas iesaistīts atkarību mazināšanas programmā, var iesaistīt

---

²² Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> [Aplūkots 2016. gada 10. septembrī]

²³ Ieslodzīto izglītošana Pieejams: http://www.viaa.gov.lv/lat/es_fondu_projekti/prof_izgl_attistiba/12113_ieslodzito_izgl/ [Aplūkots 2016. gada 10. oktobrī]

²⁴ Brīvības atņemšanas iestādes iekšējie kārtības noteikumi. Ministru kabineta noteikumi Nr.423. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/136495-brivibas-atnemsanas-iestades-ieksejas-kartibas-noteikumi>. [Aplūkots 2016. gada 18. oktobrī]

²⁵ Ieslodzīto pedagoģiskās korekcijas programmu izstrāde, aprobācija un īstenošana. Pieejams: <http://www.ievp.gov.lv/index.php/33-jaunumi/aktualitates/66-nosldzies-projekts-zemgales-cietumos-ieslodzito-resocializcija>. Projekts. [Aplūkots 2016. gada 10. oktobrī.]

vispārējās izglītības apgūvē, ja atkarību mazināšanas programmas nosacījumi to pieļauj. Pamatizglītības un arī vidējās izglītības līmenis tiek panākts ar vispārējās izglītības programmu palīdzību.²⁶

Turklāt Latvijas Soduzpildes kodeksa 64. pants nosaka ar brīvības atņemšanu notiesāto profesionālās izglītības iespējas. Brīvības atņemšanas iestādē resocializācijas ietvaros tiek organizēta profesionālās pamatzglītības apguve, lai notiesātie varētu strādāt, atrodies brīvības atņemšanas iestādē un pēc atbrīvošanas no soda izciešanas. Notiesātos, kuri ir pirmās un otrās grupas invalīdi, profesionālās izglītības iegūšanā iesaista pēc viņu vēlēšanās. Notiesāto, kas iesaistīts atkarību mazināšanas programmā, var iesaistīt profesionālās izglītības apgūvē, ja atkarību mazināšanas programmas nosacījumi to pieļauj.

Latvijas Soduzpildes kodeksa 65. pants nosaka ar brīvības atņemšanu notiesāto profesionālās kvalifikācijas celšanas nosacījumus. Brīvības atņemšanas iestādē resocializācijas ietvaros var organizēt ar brīvības atņemšanu notiesāto profesionālās kvalifikācijas celšanu un iesaistīšanu jaunu specialitāšu apgūvē, kas var būt noderīgas pēc soda izciešanas. Ar brīvības atņemšanu notiesāto profesionālā apmācība vai profesionālās kvalifikācijas celšana veicināma un ņemama vērā, nosakot viņu resocializācijas pakāpi. Notiesāto, kas iesaistīts atkarību mazināšanas programmā, var iesaistīt profesionālās kvalifikācijas celšanā un jaunu specialitāšu apgūvē, ja atkarību mazināšanas programmas nosacījumi to pieļauj.

Valsts izglītības attīstības aģentūra sadarbībā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldi īsteno Jauniešu garantijas projektu ieslodzījuma vietās. Ieslodzījuma vietās esošās personas tiek iesaistītas profesionālās pilnveides izglītības un profesionālās tālākizglītības programmu apgūvē. Atbilstoši interesēm, viņiem ir iespēja iegūt profesionālās zināšanas un pilnveidot iemaņas tādās jomās kā:

- bruģēšanas darbi, flīzēšanas darbi, apdares darbi un telpu remonts;
- latviešu valodas apguve;
- datorapmācība, datortehnikas diagnostika, remonts un programmu instalēšana;
- manikīra darbu tehnoloģija;
- rokas kokgriešana;
- fotogrāfiju digitālā apstrāde;
- komercdarbības pamati;
- tūrisma produktu izstrāde.²⁷

---

²⁶ I.Matisāne Ieslodzītie var pretendēt uz tādu pašu izglītību kā izglītojamie brīvībā. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=219661> [Aplūkots 2016. gada 10. oktobrī]

Latvijas Soduzpildes kodekss paredz arī īpašus noteikumus saistībā ar izglītību. Piemēram, notiesātos, kuri strādā, atsevišķos gadījumos var atbrīvot no darba. Notiesātos iespējams atbrīvot no darba brīvības atņemšanas iestādēs eksāmenu kārtošanai uz laiku. Laiks uz kādu atbrīvo notiesāto paredzēts darba likumdošanas aktos. Darba algu viņiem par šo laiku neaprēķina, taču uzturu izsniedz. Jāpiemin arī tas, ka notiesātajiem, kuri atrodas atklātajā cietumā, eksāmenu kārtošanas nolūkā ir atļauts izbraukt no brīvības atņemšanas iestādes.

Latvijas Soduzpildes kodeksa 67. pantā noteikts, kā tiek koordinētas mācības vispārējās un profesionālās izglītības iegūšanai. Notiesātajiem mācības vispārējās un profesionālās izglītības iegūšanai organizē vispārējās un profesionālās izglītības iegūšanu regulējošajos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Svarīgi atzīmēt, ka ar īslaicīgu brīvības atņemšanu notiesātos neiesaista vispārējās vai profesionālās izglītības apgūvē, bet viņiem iespēju robežās organizē interešu izglītības pasākumus un iesaistīšanu sociālās uzvedības korekcijas programmās. Nepilngadīgajām jeb 18 gadu vecumu nesasniegušajām personām nodrošina obligātās izglītības apgūvi.

Izglītības likuma 38. pantā noteikts, ka ir pieci izglītības programmu veidi. Kā viens no šiem veidiem ir interešu izglītības programma. Šis likums skaidro, ka interešu izglītība ir brīvprātīga personas individuālo izglītības vajadzību un vēlmju īstenošana neatkarīgi no vecuma un iepriekš iegūtās izglītības, kā arī tās uzsākšanai nav nepieciešama noteiktai izglītības pakāpei atbilstoša izglītība.²⁸ Valsts izglītības satura centrs savā mājaslapā publicējis šādas interešu izglītības jomas: dejas, mūziku, vizuālo mākslu, teātra mākslu, tehnisko jaunradi, folkloru un vides izglītību.²⁹

Līdz ar to var secināt, ka notiesātajiem tiek nodrošināta gan pamata izglītība, gan vidējā izglītība, gan arī profesionālā izglītība un dažādas interešu izglītības programmas. Turklāt jāuzsver, ka nepilngadīgām personām tiek nodrošināta obligātā izglītība un ar īslaicīgu brīvības atņemšanu notiesātos neiesaista vispārējās vai profesionālās izglītības apgūvē.

---

²⁷Jaunieši ieslodzījuma vietās pilnveido profesionālās iemaņas un iegūst profesiju. Pieejams: <http://www.ievp.gov.lv/index.php/ligumi/73-the-institution/history/41-history> [Aplūkots 2016. gada 21. oktobrī.]

²⁸ Izglītības likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50759> [Aplūkots 2016. gada 29. septembrī.]

²⁹ Valsts izglītības satura centrs. Interešu izglītības jomas. Pieejams: <http://visc.gov.lv/intizglitiba/info.shtml> [Aplūkots 2016. gada 25. oktobrī.]

2.3. Notiesāta izglītošanas process

Notiesātā resocializācijas īstenošanas kārtības noteikumi³⁰ un Latvijas Sodū izpildes kodekss paredz dažādus nosacījumus, lai nodrošinātu notiesāto personu izglītošanu.

Notiesātā resocializācijas īstenošanas kārtības noteikumu 29. punkts nosaka, ka, lai nodrošinātu notiesāto izglītošanu, brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks slēdz sadarbības līgumu ar attiecīgo izglītības iestādi. Šajā sadarbības līgumā ietver nosacījumus par vispārējās vai profesionālās izglītības programmas īstenošanu, līgumslēdzēju pušu tiesībām un pienākumiem, sadarbības līguma termiņu un mācību grupu komplektēšanu. Brīvības atņemšanas iestādes rīcībā esošo ieslodzītā izglītības dokumentu vai soda izpildes laikā iegūto izglītību apliecinājošu dokumentu vai tā kopiju pievieno notiesātā personas lietai. Pirms katra nākamā mācību gada sākuma resocializācijas amatpersona, kurai tas ir noteikts amata aprakstā, apkopo notiesāto iesniegumus par iesaistīšanos vispārējās un profesionālās izglītības programmās. Brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks apstiprina notiesāto sarakstu un iesniedz to izglītības iestādē. Jāuzsver, ka nepilngadīgas notiesātās personas iesniegumu par iesaistīšanos izglītības programmā noformē resocializācijas amatpersona, paša notiesāta vietā, jo pats personīgi iesniegumu rakstīt var tikai pilngadību sasniedzis notiesātais.

Vispārējās un profesionālās izglītības programmu īsteno saskaņā ar brīvības atņemšanas iestādes dienas kārtību un izglītības iestādes apstiprināto mācību stundu sarakstu. Notiesāto no vienas brīvības atņemšanas iestādes uz citu brīvības atņemšanas iestādi pārvieto, ja iespējams, ņemot vērā notiesātā iesaistīšanos izglītības programmās. Ja notiesāto gatavo pārvietošanai uz citu brīvības atņemšanas iestādi, resocializācijas amatpersona notiesātā personas lietai pievieno brīvības atņemšanas iestādes rīcībā esošos izglītības dokumentus. Neformālās izglītības pasākumu nodrošināšanai brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks sadarbojas ar citām valsts vai pašvaldību institūcijām vai nevalstiskajām organizācijām.³¹

Jāuzsver, ka ar īslaicīgu brīvības atņemšanu notiesātos neiesaista vispārējās vai profesionālās izglītības apgūvē, bet viņiem iespēju robežās organizē interešu izglītības pasākumus un iesaistīšanu sociālās uzvedības korekcijas programmās, savukārt nepilngadīgajiem nodrošina obligātās izglītības apguvi.³²

³⁰ Notiesātā resocializācijas īstenošanas kārtības noteikumi. Ministru kabineta noteikumi Nr.191 Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=256000> [Aplūkots 2016. gada 1. decembrī]

³¹ Turpat.

³² M.Luksa Brīvības atņemšana nav valsts atriebība Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=255700> [Aplūkots 2016. gada 10. oktobrī]

Šie noteikumi paredz īpašu kārtību, kādā tiek veikta notiesāto personu izglītošana. Varbūt sākotnēji var šķist, ka izglītošana ir parasts un vienkāršs process, taču, iedziļinoties noteikumu būtībā, redzams, ka noteikumi paredz stingru un striktu kārtību, kuru precīzi izpildot, tiek īstenota izglītības iegūšanas procedūra.

2.4. Valsts un ieslodzījuma vietu iespēja dot izglītību

Latvijas Sodudzīšanas kodeksa 11. pants nosaka, ka brīvības atņemšanas iestādes Latvijā izveido un likvidē Tieslietu ministrija. Līdz ar to var secināt, ka valstij ir liela loma brīvības atņemšanas iestādes izveidošanas un likvidēšanas procesā, jo, neizveidojot pašas iestādes, brīvības atņemšanas iestāde nemaz nevar domāt par izglītības došanu, un otrādi – likvidējot brīvības atņemšanas iestādes, ir jārunā par izglītības procesa beigām šajā iestādē, jo bez pašas brīvības atņemšanas iestādes izglītības iegūšana tajā nevar notikt.

Latvijas Republikas Satversmes 112. pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz izglītību. Tiek noteikts, ka valstij ir jānodrošina iespēja iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību, turklāt bez maksas, un ka pamatizglītība visiem ir obligāta. Latvijas Republikas Satversmē nosakot, ka katram ir tiesības uz izglītību, tiek parādīts, ka izglītībai sabiedrībā ir liela nozīme un ka no izglītības nozares nedrīkst novērsties. Satversmes 112. panta ietvaros jāsaprot, ka pie ikviena, kuram ir tiesības uz izglītību, pieder arī tādas personas, kuras ir notiesātas. Arī notiesātais ir daļa no sabiedrības, daļa no valsts.

Ministru Kabineta noteikumi par kārtību, kādā no valsts budžeta sedzami izdevumi profesionālās izglītības un profesionālās kvalifikācijas ieguvei izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām un notiesātajiem paredz, ka Ieslodzījuma vietu pārvaldei gandrīz visas darbības, kuras attiecas uz notiesāto izglītošanu jāaskaņo ar attiecīgo ministriju, vai arī jāiesniedz konkrēti dokumenti ministrijā, lai ministrija tos varētu izskatīt un akceptēt. Piemēram, šo noteikumu 5. punkts, nosaka, ka Ieslodzījuma vietu pārvalde līdz kārtējā gada 1. martam iesniedz Izglītības un zinātnes ministrijā priekšlikumus par nākamajā budžeta gadā nepieciešamo speciālistu sagatavošanu. Turklāt 7. punkts, nosaka, ka Izglītības un zinātnes ministrija, ievērojot Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšlikumu, nosaka ministrijas padotībā esošu profesionālās izglītības iestādi un valsts finansēto vietu skaitu notiesāto apmācībai akreditētajās profesionālās izglītības programmās un valsts budžetā profesionālajai izglītībai paredzēto līdzekļu ietvaros atbilstoši normatīvajiem aktiem par profesionālās izglītības programmu īstenošanas izmaksu minimumu uz vienu izglītojamo sedz pedagogu darba samaksu, valsts obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas, izmaksas par izglītojamo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem mācību prakses laikā, inventāra, materiālu, mācību

līdzekļu un kancelejas preču iegādi.³³ Līdz ar to var secināt, ka bez Izglītības un zinātnes ministrijas piekrišanas nevar sagatavot ne speciālistus, ne noteikt izglītības iestādi, ne arī valsts finansēto vietu skaitu notiesāto apmācībai, ne arī dažādus citus noteikumus. Arī 8. punkts nosaka, ka ministrijai ir nozīmīga loma izglītības procesa veidošanā, jo izglītības iestāde pēc saskaņošanas ar Izglītības un zinātnes ministriju un Ieslodzījuma vietu pārvaldi slēdz līgumu ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes pakļautībā esošo ieslodzījuma vietu par tās tiesībām un pienākumiem, kas saistīti ar profesionālās izglītības programmas īstenošanu. Šajā punktā redzams, ka izglītības iestāde slēgt līgumu var tikai pēc saskaņošanas ar Ieslodzījuma vietu pārvaldi un Izglītības un zinātnes ministriju.³⁴ Šie noteikumi skaidri norāda, ka ministrijai ir būtiska loma notiesāto izglītības procesā.

Izglītības programmas ieslodzījuma vietās īsteno tās skolas, kuras atrodas ģeogrāfiski tuvu konkrētajai ieslodzījuma vietai, un pasniedzēji līdz ar to ir attiecīgo skolu darbinieki. Cietumos mācību process tiek organizēts tāpat kā jebkurā skolā - nodarbības sākas no rīta, mācību stunda ilgst 40 minūtes, ir starpbrīži un pusdienu pārtraukums. Arī visi pārbaudījumi un centralizētie eksāmeni notiek vispārējā kārtībā. Ieslodzījuma vietā notiesātajiem ir pilnīgi tādas pašas tiesības uz izglītību kā brīvībā esošām personām, kā mācību procesam, tā arī dokumentiem un gala pārbaudījumiem ir tāds pats spēks kā brīvībā esošas personas izglītošanās gadījumā.³⁵

Nešaubīgi, ka valstij ir liela loma izglītības veidošanas procesā. Valsts realizē savas darbības caur ministrijām, pedagogiem. Taču svarīgi ir arī saprast pašas ieslodzījuma vietas spējas nodrošināt ieslodzītajiem izglītību. Ieslodzījuma vietu pārvaldes mājaslapā ir iegūstama informācija par ieslodzījuma vietām. Kā jau autore minēja, ieslodzījuma vieta sadarbojas ar izglītības iestādi, slēdzot līgumu. Šobrīd iespējams redzēt, ka Brasas cietums sadarbojas ar Rīgas Stila un modes profesionālo vidusskolu un Jelgavas Tehnikumu. Cēsu Audzināšanas iestādē profesionālās izglītības iespējas nav, taču, neskatoties uz kapitālā remonta nepieciešamību, un elektroinstalācijas atjaunošanas nepieciešamību notiesāto nodarbināšanai ir pieejamas brīvās telpas. Daugavgrīvas cietums sadarbojas ar Daugavpils Būvniecības tehnikumu, Daugavpils tehnikumu un Daugavpils tirdzniecības profesionālo vidusskolu. Notiesātie apgūst galdnieka, ēku siltinātāja, sausās būves montētāja, apdares darbu strādnieka, inženierkomunikāciju montētāja, metinātāja, informācijas ievadīšanas operatora, palīgšuvēja, krāšņu podnieka, drēbnieka un pavāra palīga profesijas. Notiesāto nodarbināšanai ir

---

³³ Kārtība, kādā no valsts budžeta sedzami izdevumi profesionālās izglītības un profesionālās kvalifikācijas ieguvei izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām un notiesātajiem. Ministru kabineta noteikumi Nr.309 Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=26168> [Aplūkots 2016. gada 12. novembrī]

³⁴ Turpat.

³⁵ Izglītība aiz restēm. Pieejams <http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/202861/izglitiba-aiz-restem-daudzi-ieslodzitie-velas-macities> [Aplūkots 2016. gada 12. novembrī]

pieejamas brīvās telpas, kurās ir elektrības, ūdens, apkures un kanalizācijas nodrošinājums. Ilģuciema cietumā notiek sadarbība ar Rīgas Stila un modes profesionālo vidusskolu un Jelgavas Tehnikumu. Notiesātās apgūst drēbnieka, friziera, apdares darbu strādnieka un pavāra palīga profesijas. Turklāt ir pieejamas notiesāto nodarbināšanai brīvās telpas. Šeit gan jāņem vērā, ka dažām telpu komunikācijām, piemēram, elektrībai, nepieciešama renovācija. Jelgavas cietums sadarbojas ar Jelgavas Tehnikumu. Notiesātie apgūst drēbnieka, lokmetinātāja, elektromontiera un galdnieka profesijas. Notiesāto nodarbināšanai pieejamas brīvās telpas, taču visām telpām ir nepieciešams kapitālais remonts. Ir iespēja pieslēgt nepieciešamas komunikācijas – ūdeni un kanalizāciju. Jēkabpils cietums sadarbojas ar Aizkraukles profesionālo vidusskolu. Notiesātie apgūst elektromontiera, virpotāja, pavāra, apdares darbu strādnieka un galdnieka profesijas. Notiesāto nodarbināšanai pieejamas brīvās telpas, kurām nepieciešams tikai kosmētiskais remonts. Liepājas cietums sadarbojas ar Jelgavas Tehnikumu. Notiesātie var apgūt elektromontiera profesiju. Taču šajās cietumā notiesāto nodarbinātības organizēšanai brīvu telpu un teritoriju nav. Olaines cietumā nav nedz izglītības iespēju, nedz arī telpas un teritorijas notiesāto nodarbinātības organizēšanai. Rīgas Centrālcietums sadarbojas ar Rīgas Stila un modes profesionālo vidusskolu un Jelgavas Tehnikumu. Notiesātie apgūst drēbnieka, galdnieka, lokmetinātāja, pavāra palīga, autoatslēdznieka un elektromontiera profesijas. Notiesāto nodarbināšanai ir pieejamās brīvās telpas, taču telpām nav kanalizācijas un ūdeni un apkuri var pieslēgt pēc nepieciešamības. Valmieras cietums veic sadarbību ar Jelgavas Tehnikumu un Rīgas Valsts tehnikumu. Notiesātie apgūst lokmetinātāja, elektromontiera, flīzētāja, apdares darbu strādnieka un galdnieka profesijas. Notiesāto nodarbinātības organizēšanai nav brīvu telpu. Vecumnieku cietumā profesionālās izglītības iespējas un brīvas telpas nav.³⁶

Kopumā var secināt, ka notiesātajiem ir diezgan plašas iespējas sevi pilnveidot profesionālās izglītības jomā, turklāt jāņem vērā, ka paralēli profesionālajai izglītībai notiesātajiem tiek paredzētas iespējas iegūt vispārējo izglītību – gan pamatskolas, gan arī vidusskolas.

Ieslodzījuma vietu pārvaldes mājaslapā var apskatīt gada pārskatus, kuros ir atspoguļota būtiskākā informācija par ieslodzījuma vietā. Protams, šī gada publiskais pārskats vēl nav apskatāms, taču iespējams apskatīt 2015. gada pārskatu. Vispirms šajā pārskatā redzams, ka 2015. gadā ieslodzītie piedalījās vispārējās izglītības, profesionālās un interešu izglītības aktivitātēs. Šajā gadā vispārējo izglītību varēja iegūt deviņās ieslodzījuma vietās,

---

³⁶ Ieslodzījumu vietu pārvalde. Informācija par ieslodzījuma vietām. Pieejams: <http://www.ievp.gov.lv/index.php/komercdarbibas-iespejas-ieslodzijuma-vietas/informacija-par-ieslodzijuma-vietam> [Aplūkots 2016. gada 10. novembrī]

profesionālo izglītību arī deviņās ieslodzījuma vietās, un interešu izglītību desmit ieslodzījuma vietās. Kopumā ieslodzījuma vietās 2015. gadā izglītības programmās vidēji tika iesaistīti 1813 ieslodzītie jeb 40,2 % no vidējā ieslodzīto skaita, bet 2015. gada 31. decembrī tika iesaistīti 2093 ieslodzītie jeb 47% no ieslodzīto skaita. Šie ieslodzītie piedalījās formālās, tas ir pamatizglītības, vidējās izglītības un augstākās izglītības programmās, un neformālās izglītības, tas ir, ārpus formālās izglītības organizētu interešu, programmās. Formālās izglītības programmās piedalījās 1244 ieslodzītie jeb 59% no izglītojamo skaita vai 28% no ieslodzīto skaita. No šiem ieslodzītajiem 526 ieslodzītie piedalījās vispārējās izglītības programmās. No šiem 526 ieslodzītajiem pamatizglītības programmā piedalījās 203 ieslodzītie un vidējās izglītības programmās 323 ieslodzītie. Profesionālās izglītības programmās piedalījās 710 ieslodzītie. Un augstākās izglītības programmās 8 ieslodzītie.³⁷ No dotajiem datiem var secināt, ka formālās izglītības programmās piedalās lielākā daļa ieslodzīto, turklāt jāpiebilst, ka šie skaitļi ir diezgan lieli, kas ļauj secināt, ka ieslodzītie labprāt izmanto iespēju iegūt izglītību ieslodzījuma vietās. Gandrīz katrs trešais ieslodzītais ir piedalījies formālās izglītības programmā.

Turklāt neformālās izglītības pasākumos piedalījās 849 ieslodzītie jeb 41% no izglītojamo ieslodzīto kopējā skaita.³⁸ Līdz ar to no visiem ieslodzītajiem, kuri piedalījās izglītības programmās ieslodzījuma vietās, 59 % piedalījās formālās izglītības, bet 41% neformālās izglītības programmās.

Pēc gada pārskata datiem 33 nepilngadīgie jeb 0,73% un 124 pilngadīgās sievietes jeb 2,75% no vidējā ieslodzīto skaita tika iesaistīti formālās izglītības programmās.³⁹

Ļoti svarīgs fakts, par kura izpildi autore vēlējas pārliecināties, ir tas, ka Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem un Ilģuciema cietumā pamatizglītības programmās tika iesaistīti visi nepilngadīgie ieslodzītie.⁴⁰ Tas nozīmē, ka noteiktā obligātā pamatizglītības prasība tiek pildīta arī ieslodzījuma vietās.

Redzams, ka ieslodzījuma vietas sadarbojušās ar dažādām izglītības iestādēm. 2015. gadā vispārējās izglītības programmas ieslodzījuma vietās īstenoja pašvaldību izglītības iestādes un Cēsu 2. vakara (maiņu) vidusskola. Piemēram, Brasas cietums, lai realizētu notiesāto vispārējās izglītības iespējas, sadarbojies ar Rīgas 9. vakara (maiņu) vidusskolu, taču Cēsu Audzināšanas iestāde nepilngadīgajiem ar Cēsu 2. vakara (maiņu) vidusskolu. Vēl citas ieslodzījuma vietas izvēlējušās sadarboties ar Daugavpils 17. vidusskolu, Rīgas 14.

---

³⁷ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2015. gada publiskais pārskats. Pieejams <http://www.ievp.gov.lv/images/stories/2015-parskats.pd> [Aplūkots 2016. gada 24. oktobrī]

³⁸ Turpat.

³⁹ Turpat.

⁴⁰ Turpat.

vakara (maiņu) vidusskolu, Jēkabpils vakara (maiņu) vidusskolu un citām izglītības iestādēm.⁴¹

Izglītības iegūšanai svarīgi ir vairāki posmi. Pirmkārt, vēlme izglītības iegūšanai un izglītošanās uzsākšana. Otrkārt, izglītošanās process, un, treškārt, mācību rezultāts. Lai redzētu mācību procesa gala rezultātu, notiesātajiem tāpat kā brīvībā esošajiem izglītojamiem jākārtos valsts eksāmeni. Nokārtojot valsts eksāmenu, ieslodzītie saņem valsts atzītus izglītību apliecinājošus dokumentus. 2015. gadā 668 ieslodzītie sekmīgi nokārtoja valsts eksāmenus un saņēma izglītību apliecinājošus dokumentus. Tai skaitā 53 ieslodzītie par vispārējo pamatizglītību, 49 ieslodzītie par vispārējo vidējo izglītību un 566 ieslodzītie par profesionālo izglītību. Nokārtojot saistības, līdz 2015. gada 31. maijam, kas ir mācību gada beigas, 84% no formālās izglītības programmās iesaistītajiem ieslodzītajiem bija apguvuši mācību vielu.⁴² Kopumā, pētot šos datus, var secināt, ka ieslodzītie cenšas mācīties, apgūt vielu, kā arī pabeigt vai turpināt mācības nākamajā klasē. Vēl var secināt, ka 2015. gadā visvairāk izglītību apliecinājošus dokumentus ieguva profesionālās izglītības skolēni.

Izpētot diagrammu, kura pieejama 2015. gada publiskajā pārskatā, par izglītojamo ieslodzīto skaitu, var pozitīvi vērtēt to, ka pēdējo gadu laikā ieslodzīto skaits ir samazinājies, taču vēlme izglītoties tikai palielinājusies. Gada pārskats rāda, ka, piemēram, 2013. gadā ieslodzīto skaits bijis 5139 un no tiem 1629 izmantoja iespēju izglītoties, taču 2015. gadā ieslodzīto skaits bijis 4409 un no tiem izglītojās 2093 ieslodzītie.

Papildus pamata, vidējai un profesionālajai izglītībai, tiek nodrošināta iespēja iegūt augstāko izglītību. Augstākās izglītības ieguve tiek realizēta tālmācības ceļā, izmantojot, pasta vai interneta pakalpojumus. Piemēram, 2015. gadā 1. mācību pusgadā augstākās izglītības iegūšanā piedalījās seši ieslodzītie, bet 2. pusgadā – astoņi ieslodzītie. 2015. gadā ieslodzītie izmantoja iespēju mācīties Baltijas Starptautiskajā akadēmijā, Juridiskajā koledžā, Latvijas Lauksaimniecības universitātē un Transporta un sakaru institūtā.⁴³ No iegūtās informācijas autore secina, ka iespēju dot izglītību un celt zināšanas notiesātajiem palīdz gan koledžas, gan institūti, gan arī universitātes. Tas nozīmē, ka izglītības iestādes labprāt sadarbojas un uzņem personas, kuras atrodas ieslodzījuma vietā. Vēl var secināt, ka pašas ieslodzījuma vietā esošās personas spēj sevi saredzēt ārpus ieslodzījuma vietas un tic, ka, iznākot no ieslodzījuma vietas, turpinās dzīvi labākos apstākļos.

2007. gada 7. novembrī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts izskatīja un pieņēma lēmumu par personas iesniegtu blakus sūdzību. Persona sūdzējās par Administratīvās

---

⁴¹ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2015. gada publiskais pārskats. Pieejams <http://www.ievp.gov.lv/images/stories/2015-parskats.pdf> [Aplūkots 2016. gada 24. oktobrī]

⁴² Turpat.

⁴³ Turpat.

apgabaltiesas lēmumu. Pieteicējs norādīja, ka viņam netiek nodrošinātas Satversmes 112.pantā garantētās tiesības bez maksas iegūt vidējo izglītību. Satversmes 112.pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību, un pamatizglītība ir obligāta. Tiesa skaidroja, ka valsts pienākums ir obligāti nodrošināt personu ar pamatizglītību, kas tādējādi rada personai subjektīvas tiesības prasīt šīs tiesības īstenošanu. Savukārt attiecībā uz vidējo izglītību valsts pienākums ir nodrošināt personai tās bezmaksas apguvi. No minētās normas neizriet, ka persona pati var izraudzīties, kur un kādā veidā iegūt pamatizglītību vai vidējo izglītību. Tiesību uz izglītību īstenošanas veids pamatā ir tiesībpolitisks jautājums, kas lielā mērā atkarīgs no valsts iespējām. Līdz ar to Senāta Administratīvo lietu departaments uzskata, ka Satversmes 112.panta tvērumā nav valsts pienākuma nodrošināt notiesātai personai bezmaksas vidējās izglītības apguvi ieslodzījuma vietā un līdz ar to notiesātai personai nav subjektīvu tiesību to prasīt. Reglamentējot ar brīvības atņemšanu notiesāto personu vispārējo izglītību, Latvijas Sodu izpildes kodeksa 62. panta pirmā daļa noteic, ka brīvības atņemšanas iestādēs tiek nodrošinātas mācības, lai notiesātie jaunieši varētu iegūt vispārējo izglītību. Tādējādi likumdevējs ir noteicis valsts pienākumu nodrošināt vispārējās izglītības iegūšanu pamatā pie tās vecuma grupas piederošajiem, kuriem būtu jāiet skolā, ja viņi neatrastos ieslodzījuma vietā, t.i., jauniešiem.⁴⁴

Līdz ar to Senāts norādīja, ka personai nav tiesības prasīt obligāti nodrošināt bezmaksas vidējās izglītības apguvi ieslodzījuma vietā, pamatojoties uz Satversmes 112.pantu. Ieslodzījuma vietas iespējas izglītības nodrošināšanai ieslodzīta juma vietās ir atkarīgas no pašas ieslodzījuma vietas spējām un personas piederības vecuma grupai. Satversmes 112. pants nosaka, ka pamatizglītība ir obligāta un bezmaksas, taču vidējā izglītība ir bezmaksas, taču tās nodrošināšana nav obligāta.

2.5. Telpu un materiālu nodrošinājums ieslodzījuma vietās

Ieslodzījumu vietu pārvalde savā mājaslapā norādījusi, ka daudzām ieslodzījuma vietām trūkst telpas, vai arī esošajām telpām nepieciešams kosmētiskais vai pat kapitālais remonts. Cēsu Audzināšanas iestādē ir brīvas telpas, taču tām vajadzīgs kapitālais remonts un elektroinstalācijas atjaunošana. Daugavgrīvas cietumā, Rīgas Centrālcietumā un Ilģuciema cietumā notiesātajiem ir pieejamas brīvās telpas, kurās ir elektrības, ūdens, apkures un kanalizācijas nodrošinājums. Jelgavas cietumā visām telpām ir nepieciešams kapitālais

⁴⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas lēmums 2007. gada 7. novembrī lietā SKA-576/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-administrativo-lietu-departaments/hronologiska-seciba/2007-hronologiska-seciba/> [Aplūkots 2016. gada 10. novembrī]

remonts. Jēkabpils cietumā notiesātajiem ir pieejamas telpas, kurām nepieciešams kosmētiskais remonts. Liepājas cietumā, Valmieras cietumā, Vecumnieku cietumā un Olaines cietumā ieslodzītajiem nav pieejamas brīvas telpas.

Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka vietnieks atzīst, ka ieslodzījuma vietās esošās telpas ir novecojušas un neatbilst mūsdienu prasībām. Aprīkojums, telpas un teritorijas ir nolietotas un atrodas sliktā tehniskā stāvoklī, kā arī telpu plānojums neatbilst efektīvas ieslodzīto izvietojuma un resocializācijas prasībām. Trūkst telpas grupu nodarbībām, kuras ir nepieciešamas, lai nodrošinātu resocializācijas procesa īstenošanu, t.sk. sociālās rehabilitācijas un sociālās uzvedības korekcijas programmas ieslodzījuma vietās esošajiem notiesātajiem. Minēto programmu mērķis ir sociālo iemaņu un prasmju saglabāšana, attīstīšana un apgūšana. Tāpat pietrūkst arī atbilstošs telpu aprīkojums grupu nodarbībām, kā arī darba kabinetu inventārs. Telpās, kurās tiek veikts resocializācijas darbs ar notiesātajiem, nepieciešams uzstādīt videonovērošanas sistēmu, lai nodrošinātu resocializācijas personāla drošību. Minētie apstākļi ierobežo iespējas nodrošināt notiesāto resocializāciju tādā apmērā, kāds ir noteikts Latvijas Soduzpildes kodeksā. Resocializācijas pasākumiem ieslodzījuma vietās pielāgotas un iekārtotas esošās telpas, taču to skaits ir nepietiekams un aprīkojums neatbilst resocializācijas vajadzībām, jo esošās ieslodzījuma vietas ir celtas 19. un 20. gadsimtā un bija paredzētas citiem mērķiem. Eiropas projektu finansējums noder, lai daļēji aprīkotu ieslodzījuma vietas ar tehniku, piemēram, projektoriem. Skatoties nākotnē un, būvējot jaunus, Eiropas prasībām atbilstošus cietumus, tiek lūkots, lai telpas atbilstu resocializācijas vajadzībām.⁴⁵

Uz to, ka telpas neatbilst resocializācijas procesa vajadzībām, norāda arī tas, ka tiek veidoti dažādi projekti un piesaistīts finansiāls atbalsts, lai veidoti ieslodzījuma vietas modernākas, piemērotākas, resocializācijas procesam atbilstošākas. Piemēram, 2009. gadā Jēkabpils un Jelgavas cietumos ar Norvēģijas finansiālu atbalstu, īstenojot projektu ieslodzīto resocializācijai Zemgales ieslodzījuma vietās, tika veikta vērienīga mācību telpu renovācija un labiekārtošana.⁴⁶ 2011. gadā projekta „Telpu Brasas, Daugavgrīvas, Jelgavas, Valmieras cietumos renovācija” ietvaros tika veiktas vērienīgas renovācijas Brasas, Daugavgrīvas, Jelgavas un Valmieras cietumos. Brasas cietumā tika renovēta būve “Cietums, sporta, administratīvā ēka”. Daugavgrīvas cietumā notika renovācija Kokapstrādes darbnīcā, kā arī “Mācību klases” renovācija. Jelgavas cietumā notika galvenā ražošanas korpusa mācību teritorijas, prakšu klašu un palīgtelpu renovācija un

---

⁴⁵ M.Luksa Brīvības atņemšana nav valsts atreibība Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=255700> [Aplūkots 2016. gada 10. oktobrī]

⁴⁶ D.Kalniņa Cietumos renovētas mācību telpas. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/5431-cietumos-renovetas-macibu-telpas-ieslodzitamjiem.htm> [Aplūkots 2016. gada 20. oktobrī]

Valmieras cietumā – arodapmācības objektu renovācija.⁴⁷ Saņemot papildu finansējumu, ieslodzījuma vietas spēj renovēt telpas, līdz ar to ir svarīgi veidot un piedalīties dažādos projektos un pētījumos.

2.6. Notiesāto izglītības saistība ar nodarbinātību

Izglītība kā obligāts vai izvēles rehabilitācijas līdzeklis ļauj notiesātajiem iegūt zināšanas un papildināt prāta spējas. Izglītības iegūšanas process neļauj notiesātajiem iegūt finansiālus līdzekļus, lai segtu savus izdevumus, iegūtu peļņu, bet gan palīdz integrēties, iekļauties pārējo cilvēku pulī un līdz ar citiem sev līdzīgajiem celt savu zināšanu līmeni. Tāpat kā izglītība tā arī notiesātā nodarbināšana ir svarīgs rehabilitācijas līdzeklis, kuru paredz Sodū izpildes kodekss. Strādājot notiesātajiem, ir vairāk iespēju sagatavoties integrācijai sabiedrībā un darba tirgū uzreiz pēc atbrīvošanas, atlīdzināt noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarītos zaudējumus, iespēju robežās palīdzēt saviem tuviniekiem. Taču bez izglītības, apmācības un saprašanas nodarbināt personu ir ļoti grūti. Izglītības process māca personai domāt un pierast pie režīma. Personai, lai tā varētu pilnvērtīgi strādāt, ir jāapgūst vismaz pamata prasmes, ko nosaka pamatizglītība. Piemēram, personas bez lasītprasmes un rakstītprasmes nevar būt noderīgs darbinieks darba devējam. Izglītība ir kā pirmais posms, lai notiesātais varētu sākt sevi mainīt un domāt par sevis nodarbināšanu. Svarīgs priekšnoteikums integrācijai darba tirgū ir ne tikai konkurētspējīga izglītība, bet arī gluži vienkārši – atturēšanās no jauniem noziegumiem, kas tos novestu atpakaļ aiz restēm.⁴⁸

Notiesātajiem, kuri brīvībā nav strādājuši, darba procesā paveras iespēja iemācīties veidot attiecības ar darba devēju un darba kolēģiem. Tāpat strādājot notiesātie mācās kaut ko jaunu sev un gūst priekšstatu par strādājošā tiesībām un pienākumiem.⁴⁹ Darbs ir neatņemams cilvēciskās pašcieņas un apliecināšanās avots. Ieguldot savas zināšanas, kompetenci un spējas darbā, persona gūst iespēju pilnvērtīgi dzīvot mūsdienā sabiedrībā. Strādājot algotu darbu, persona gūst savu fizioloģisko, sociālo un kultūras vajadzību apmierināšanai nepieciešamos finanšu līdzekļus.⁵⁰

---

⁴⁷Telpu renovācija. Pieejams: <http://merks.lv/projekt/renovation-of-prisons-premises-2/> [Aplūkots 2016. gada 12. oktobrī]

⁴⁸M.Luste Vai noziedzību var izārstēt ar izglītību? Pieejams: <https://marisluste.wordpress.com/2011/01/27/vai-noziedzibu-var-izarstet-ar-izglitibu/> [Aplūkots 2016. gada 12. oktobrī].

⁴⁹Komercdarbības iespējas ieslodzījuma vietās. Pieejams: <http://www.ievp.gov.lv/index.php/komercdarbibas-iespejas-ieslodzijuma-vietas> [Aplūkots 2016. gada 18. oktobrī]

⁵⁰Latvijas Republikas tiesas spriedums lietā Nr. 2006-31-01 Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=158977> [Aplūkots 2016. gada 1. novembrī]

Latvijas Republikas Satversmes tiesā tika iesniegta konstitucionālā sūdzība, kurā pieteikuma iesniedzējs lūdza atzīt Latvijas Sodū izpildes kodeksa 55. panta otro daļu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. un 107. pantam. Šajā spriedumā „Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 55. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 107.pantam” secināja, ka ieslodzīto personu darbs vērtējams kā sociāli lietderīga aktivitāte, kuras primārais mērķis ir sociālās rehabilitācijas iespēju pavērsšana ieslodzītajiem, lai šīs personas nezaudētu sociālās prasmes un darba iemaņas.⁵¹ Darbam ieslodzījuma vietā ir liela nozīme. Pirmkārt, darbs iesaista ieslodzīto regulārās ikdienas aktivitātēs, lietderīgi aizpildot viņa brīvo laiku. Ieslodzīto aizņemtība nostiprina drošību ieslodzījuma vietās un samazina savstarpējās vardarbības un disciplināro pārkāpumu iespējamību. Otrkārt, nodarbinātība ļauj ieslodzītajiem nezaudēt, uzturēt vai pat paaugstināt savas darba iemaņas un prasmes, lai pēc soda izciešanas būtu vieglāk integrēties sabiedrībā un nopelnīt iztikas līdzekļus. Ieslodzījuma vietā ieslodzītie var tikt nodarbināti cietuma saimnieciskajā apkalpē un komersanta izveidotajās darba vietās cietuma teritorijā, taču notiesāto, kas sodu izcieš atklātajā cietumā, komersants var nodarbināt ārpus cietuma teritorijas esošā uzņēmumā.⁵²

Šobrīd komersanti, nodarbinot ieslodzītās personas, veic komercdarbību Rīgas Centrālcietumā, Brasas, Daugavgrīvas, Ilģuciema, Jelgavas, Jēkabpils, Liepājas, Olaines un Valmieras cietumos. Tomēr pašlaik cietumos ir nodarbināti tikai 29 % no kopējā notiesāto skaita vai 21% no kopējā ieslodzīto skaita. Uzskatot ieslodzīto nodarbinātību par vienu no savas darbības prioritātēm, Ieslodzījuma vietu pārvalde ir izteikusi aicinājumu sadarboties komersantus un mācību iestādes, lai darbā un arodizglītības programmās iesaistītu pēc iespējas vairāk ieslodzīto.⁵³

---

⁵¹ Turpat.

⁵² Turpat.

⁵³Komercdarbības iespējas ieslodzījuma vietās. Pieejams:

<http://www.ievp.gov.lv/index.php/komercdarbibas-iespejas-ieslodzijuma-vietas> [Aplūkots 2016. gada 15. novembrī]

3. NODAĻA VISPĀRĒJĀ IZGLĪTĪBA BRASAS UN IĻGUCIEMA CIETUMĀ

Šajā nodaļā tiek apskatīti un izpētīti anketu rezultāti. Anketas tika nodotas Brasas un Iļģuciema cietumu ieslodzītajiem, kā arī četriem pedagogiem un diviem ieslodzījuma vietās strādājošiem darbiniekiem, kuri aizpildīja anketas par izglītību ieslodzījuma vietās. Kopumā tika aizpildītas 58 anketas, tajā skaitā anketas aizpildīja 38 sievietes no Iļģuciema cietuma un 38 vīrieši no Brasas cietuma. Anketējamo personu vidējais vecums bija 31 gads.

No visiem ieslodzītajiem, kuri aizpildīja anketas, uz jautājumu, kāds izglītības līmenis viņiem ir šobrīd, atbildēja, ka 52% no Iļģuciema cietuma ieslodzītajiem ir pamatskolas izglītība un 25% ir vidusskolas izglītība. Turklāt 50% no Brasas cietuma ieslodzītajiem ir pamatskolas izglītība, 35% vidusskolas izglītība, 13% sākumskolas izglītība un 2% - augstākā izglītība. Var secināt, ka no visiem ieslodzītajiem, kuri aizpildīja anketas, 50% ir pamatskolas izglītība, 35% ir vidusskolas izglītība, 13% ir sākumskolas izglītība, un 2% ir iegūta augstākā izglītība. Uz jautājumu, vai ieslodzītais spēj sekot līdzī mācību vielai Brasas cietumā, visi ieslodzītie atbildēja, ka jā, viņi spējot izsekot mācību vielai līdzī, taču Iļģuciema cietumā tikai 66% atbildēja, ka ir spējīgi izsekot mācību vielai un 34% atbildēja, ka nevar izsekot līdzī mācību vielai. Iespējams, ka šo procentuālo starpību rada gan pašu notiesāto vēlme izglītoties un spējas, gan arī pedagogu darba režīms un pieredze.

Uz jautājumu, kā ieslodzītie vērtē pedagoga darbu, Brasas cietuma ieslodzītie atbildēja, ka 25% vērtē ļoti labi, 50% vērtē labi, 20% vērtē viduvēji un 5% vērtē slikti. Turklāt Iļģuciema cietuma ieslodzītie atbildēja, ka 42% vērtē pedagoga darbu ļoti labi, 34% vērtē labi, 21% vērtē viduvēji un 3% vērtē slikti. No šiem datiem var secināt, ka Brasas cietuma ieslodzītie pedagoga darbu vērtē sliktāk nekā Iļģuciema cietuma ieslodzītie. Uz nākamo jautājumu - kā jūs vērtējat mācību materiālu (grāmatu, burtņīcu. u.c.) stāvokli, 89%, Iļģuciema cietuma ieslodzītie atbildēja, ka grāmatas ir jaunas un labas, tikai 8% atbildēja, ka grāmatas ir drīzumā jāmaina, un neviens neatbildēja, ka grāmatas ir vecas un nodilušas. Šeit jāpiemin, ka viens ieslodzītais atbildēja, ka viņam vispār neesot grāmatas vai citi mācību materiāli. Turklāt Brasas ieslodzījumā esošās personas norādīja šādas atbildes - 30% norādīja, ka grāmatas ir labas un jaunas, 65%, ka drīzumā tās būtu jānomaina un 5%, ka mācību materiāls ir novecojis. No atbildēm uz šo jautājumu secināms, ka Brasas cietumā grāmatas kā jaunas un labas ir novērtējuši daudz mazāk ieslodzītie nekā Iļģuciema cietumā, taču krietni vairāk (65%) norādīja, ka grāmatas drīzumā vajadzētu mainīt. Ieslodzītajiem tika uzdots jautājums arī par to, vai viņiem ir pieejama bibliotēka mācību materiālu un dažādas literatūras iegūšanai. Iļģuciema cietuma ieslodzītajiem domas par šo jautājumu dalījās, jo 74% atbildēja,

ka bibliotēka ir pieejama, 16%, ka bibliotēka nav pieejama un 10%, ka viņi nezina par bibliotēkas esamību ieslodzījuma vietā. Brasas cietumā tik dažādi viedokļi nebija, jo 90% atbildēja, ka bibliotēka ir pieejama un tikai 5 % atbildēja, ka nav pieejas bibliotēkai un 5 %, ka nezina par bibliotēkas esamību ieslodzījuma vietā.

Tikpat svarīgi kā noskaidrot mācību materiālu stāvokli, ir noskaidrot arī ieslodzīto domas par mācību telpu kvalitāti. Iļģuciema cietuma ieslodzītie norādīja, ka 24% no ieslodzītajiem, kuri aizpildīja anketas, telpu kvalitāti vērtē kā ļoti labu, 50% kā labu, 24% kā viduvēju un tikai 2% kā sliktu. Taču Brasas cietuma ieslodzītie norādīja, ka telpu kvalitāti kā ļoti labu nevērtē neviens, taču kā labu vērtē 25%, kā viduvēju 60% un kā sliktu 15% no ieslodzītajiem, kuri aizpildīja anketas.

Lai noskaidrotu, kā ieslodzītie vērtē mācību programmu, tika uzdots jautājums, vai ieslodzītie ir apmierināti ar mācību programmu. Abās ieslodzījuma vietās anketu rezultāti bija līdzīgi, vairāk nekā puse no ieslodzītajiem atbildēja, ka mācību programma viņus apmierina un šķiet laba - Brasas cietumā 90% un Iļģuciema cietumā 76% atbildēja ar pozitīvu atbildi.

Ieslodzītajiem tika uzdots arī jautājums par mācību priekšmetu, kurš viņiem patīk vislabāk. Iļģuciema cietumā pie šādiem mācību priekšmetiem pieder latviešu valoda, krievu valoda, angļu valoda, ģeogrāfija, vizuālā māksla, informātika, vēsture, mūzika, matemātika un ekonomika. No šiem priekšmetiem visvairāk ieslodzītie norādīja, ka viņiem patīk latviešu valodas stundas. Iļģuciema cietumā pie priekšmetiem, kuri neizraisa lielu patiku, pieder ķīmija, fizika, informātika, ekonomika, un matemātika, kura ir visvairāk reižu minēta kā mācību stunda, kura izraisa nepatiku. Brasas cietumā priekšmeti, kuri ieslodzītajiem patīk visvairāk, ir fizika, vēsture un ģeogrāfija, kā arī vēl kādi no ieslodzītajiem minēja latviešu valodu, ķīmiju, matemātiku un darbmācību. Brasas cietuma ieslodzītajiem vismazāk patīk matemātika, bioloģija, krievu valoda un vizuālā māksla. Abos cietumos bija viens ieslodzītais, kurš atbildēja, ka viņam patīk visi mācību priekšmeti un ka tāda priekšmeta, kurš vismazāk patīktu, nav. No šiem anketu rezultātiem var secināt, ka katram ieslodzītajam patīk un nepatīk cits mācību priekšmets un tikai daži no šiem mācību priekšmetiem tika minēti vairākkārtīgi. Vērtējot to, ka ieslodzītie spēj nosaukt priekšmetu, kurš viņiem patīk vislabāk un vissliktāk, var secināt, ka ieslodzītie piedalās mācību procesā un spēj izvērtēt, kurš priekšmets viņiem patīk vislabāk un kurš vismazāk, jo, ja ieslodzītais nepievērstu uzmanību izglītošanās procesam, tad viņam būtu grūtāk izvērtēt priekšmetu, kurš patīk visvairāk un kurš nepatīk nemaz.

Autorei likās interesanti uzdot jautājumu ieslodzītajiem pat to, vai, viņuprāt, ir kāds mācību priekšmets vai joma, kuru ieslodzītais labprāt apgūtu, taču mācību programma nepiedāvā šādu iespēju. Šeit katrs ieslodzītais atbildēja citādāk. Piemēram, Brasas cietuma

ieslodzītie norādīja, ka, viņuprāt, vajadzētu apgūt psiholoģiju, jurisprudenci, turklāt vācu valodu un angļu valodu vēlētos apgūt pat vairāki ieslodzītie. Taču Ilģuciema cietuma ieslodzītie norādīja, ka vēlētos apgūt angļu valodu, fiziku, ķīmiju, mākslas studijas, mājturību, jurisprudenci, biznesa pamatus, informātiku, filozofiju, turklāt vairāki ieslodzītie norādīja, ka labprāt vēl apgūtu itāļu, franču un spāņu valodu, vācu valodu, sportu, un arī mācītos romu valodu.

Lai noskaidrotu ieslodzīto domas par mācību programmu kvalitāti, tika uzdots jautājums par to, vai nepieciešamas kādas izmaiņas mācību programmās. 80% no Brasas cietuma ieslodzītajiem atbildēja, ka izmaiņas nav vajadzīgas. Taču 20% atbildēja, ka izmaiņas ir vajadzīgas. Kāds no ieslodzītajiem norādīja, ka izmaiņas nepieciešamas, jo nepieciešami vairāk humanitāro zinātņu priekšmeti. Kāds cits atbildēja, ka nepieciešams vairāk mācīties ar jaunām tehnoloģijām, palīglīdzekļiem, piemēram, datoriem. Viens no ieslodzītajiem atbildēja, ka vispār jāliek lielāks uzsvars uz izglītības iegūšanu kopumā, kā arī kāds cits ieslodzītais savā anketā norādīja, ka jāpalielina stundu skaits, lai tas būtu līdzvērtīgs stundu skaitam ārpus ieslodzījuma vietām, jo tieši mazais stundu skaits neļaujot labi nokārtot centralizētos eksāmenus. 68% no Ilģuciema cietuma ieslodzītajiem norādīja, ka nav nepieciešamas nekādas izmaiņas mācību programmās. Taču 32% no ieslodzītajiem norādīja, ka, viņuprāt, ir nepieciešamas izmaiņas. Kāds no ieslodzītajiem norādīja, ka vajadzētu vieglāku programmu vēsturē, jo šobrīd tā ir pārāk sarežģīta, kā arī neveidot tik stingras attiecības pret skolēniem. 5 ieslodzītie anketās norādīja, ka būtu nepieciešamas izmaiņas programmu valodās. 4 no šiem 5 ieslodzītajiem norādīja, ka vajadzētu tulkot mācību stundās mācīto no latviešu valodas uz krievu valodu, jo, mācoties priekšmetus latviešu valodā, daudz ieslodzīto saskaras ar problēmām, jo viņi nesaprot stundā mācīto. Turklāt, arī skolotāji nevēloties pārtulkot un palīdzēt, lai krievu valodas lietotāji saprastu latviešu valodā teikto. 1 no šiem 5 ieslodzītajiem norādīja, ka būtu nepieciešams ieviest mācību programmas, kuras notiktu krievu valodā. 2 no ieslodzītajiem norādīja, ka ir nepieciešami vairāk grupu darbi, jo no tiem personas mācās komunicēt ar citiem, strādāt kopā un uz klausīt citus. Kāds no Ilģuciema cietuma norādīja, ka būtu veicamas izmaiņas mājas darbu jomā, jo šobrīd mājas darbus uzdod par daudz. Būtu nepieciešams uzdot mazāk mājas darbus un vairāk strādāt klasē, lai skolēniem būtu vairāk iespēju strādāt un atpūsties. Vēl kāds cits ieslodzītais norādīja, ka nepieciešams vairāk individuāla darba starp skolēnu un skolotāju, jo pašlaik tas neesot pietiekams. Viens no ieslodzītajiem anketā norādīja, ka nepieciešamas izmaiņas mācību ilgumā. Iespējams, ka persona domājusi, ka, līdzīgi kā kāds cits ieslodzītais norādīja, ka mācības notiek tikai pāris reizes nedēļā, turklāt katrā reizē ir liels stundu skaits. Līdz ar to ieslodzītajam ir daudz grūtāk

mācīties nekā tad, ja stundu skaits tiktu sadalīts vienādi pa dienām. Vēl kāds no ieslodzītajiem vēlētos, lai nedēļā būtu brīvdienas.

Kopumā autore no saņemtajām anketām var izdarīt vairākus secinājumus. Pirmkārt, ieslodzījuma vietās atrodas ieslodzītie ar dažādiem izglītības līmeņiem. Otrkārt, lielākā daļa no anketētajiem ieslodzītajiem uzskata, ka telpu, materiālu nodrošinājums un pedagogu darbs ir vērtējams kā labs vai par ļoti labs, kā arī lielākā daļa ieslodzīto ir apmierināti ar mācību programmām un spēj izsekot līdzī mācību vielai. Treškārt, gandrīz puse no ieslodzītajiem norāda, ka būtu nepieciešams apgūt vēl kādu mācību priekšmetu, taču šis mācību priekšmets netiek piedāvāts. Katrs ieslodzītais norādīja savu mācību priekšmetu, kuru labprāt apgūtu ieslodzījuma vietā, un visvairāk ieslodzītie norādīja, ka vēlētos apgūt kādu svešvalodu (angļu, franču, vācu vai spāņu), daži vēlētos apgūt jurisprudenci, mākslas studijas un arī nodarboties ar sportu. Un, ceturtkārt, daļa no ieslodzītajiem uzskata, ka ir nepieciešamas izmaiņas esošajā mācību programmā. Visvairāk ieslodzītie ir neapmierināti ar to, ka nevar saprast mācību vielu, jo netiek pārtulkots no latviešu uz krievu valodu, nav pietiekams skaits grupu nodarbību, jo, viņuprāt, tas palīdzētu labāk komunicēt un saprasties ar pārējiem ieslodzītajiem, kā arī pedagogam nepieciešams vairāk individuāli strādāt ar katru notiesāto.

Ne tikai ieslodzītajiem tika nodotas anketas, bet arī pedagogi un darbinieki norādīja savu viedokli par izglītību ieslodzījuma vietās. Brasas cietuma pedagogi ar ieslodzītajiem strādā jau 8 un pat 17 gadus. Abi pedagogi no Brasas cietuma norāda, ka izglītojamie izrāda pietiekamu interesi par izglītības iespējām, kā arī norāda, ka, viņuprāt, esošās mācību programmas ir atzīstamas par efektīvām. Arī Ilģuciema cietuma pedagogi ar 4 un 5 gadu darba stāžu ieslodzījuma vietās norāda, ka izglītojamie izrāda pietiekamu interesi par izglītības iegūšanu, un, ka, viņuprāt, esošās mācību programmas ir efektīvas. Visi no pedagogiem, kuri aizpildīja anketas, norāda, ka darbs ar notiesātajiem nav vērtējams kā grūts, taču tas vienkārši ir atšķirīgs no darba ar skolēniem, kuri atrodas ārpus ieslodzījuma vietas. Abu cietumu pedagogi norāda, ka notiesātajiem ir pietiekams nodrošinājums ar mācību materiāliem, kā arī telpu kvalitāte vērtējama kā laba. Taču viens no pedagogiem papildus norāda, ka pie mācību materiāliem nav pieejas interneta resursiem, kas būtu nepieciešams. Visi anketētie pedagogi norāda savās anketās, ka darbs ar notiesātajiem viņiem nerada stresa vai uztraukuma sajūtu, līdz ar to netiek ietekmēts izglītības process. Pedagogi kā būtiskākās atšķirības starp darbu ar notiesāto un darbu ar brīvībā esošu skolēnu norāda, ka notiesātajiem ir pārāk maz stundu, lai iemācītu vielu, kā arī ieslodzītie ir vairāk motivēti iegūt izglītību, nekā ārpus ieslodzījuma vietas esošie skolēni. Atšķiras arī tas, ka ir nepieciešams ieguldīt vairāk darba ar katru audzēkni individuāli, un brīvības atņemšanas iestādē ir mazāk kavēto stundu, kā arī, neierodoties un stundām, ieslodzīto ir daudz vieglāk atrast nekā ārpus brīvības

atņemšanas iestādes esošu skolēnu. Brasas cietuma pedagogi vienbalsīgi norāda, ka vienīgais, ko būtu nepieciešams mainīt mācību procesā ar notiesātajiem, ir iespēja apvienot darbu ar mācībām, jo šobrīd to izdarīt ir ļoti grūti. Turklāt Iļģuciema cietuma pedagogi norāda, ka būtu nepieciešams mainīt mācību laiku, jo tas esot pārāk mazs, tikai 1 stunda nedēļā. Kā arī pedagogs uztraucas par to, ka drīzumā beigsies korekciju programmu finansēšanas no valsts puse, līdz ar to vajadzētu izstrādāt programmas, kurās mācītu lasīt, rakstīt romu tautas pārstāvjus.

Par izglītību ieslodzījuma vietās tika anketēti arī ieslodzījuma vietu darbinieki. Gan Brasas, gan arī Iļģuciema cietuma darbinieki atbildēja, ka notiesātajiem vajadzētu ieslodzījuma vietā iegūt izglītību, kā arī, ka notiesātie gūst labumu no izglītošanās procesa. Abu ieslodzījuma vietu darbinieki norāda, ka notiesātie nepietiekami izmanto iespēju iegūt izglītību. Brasas cietuma darbinieks norāda, ka var redzēt acīmredzamas izmaiņas personā, kura sākusi mācīties un ka ir ievērojais sašķelšanos starp notiesātajiem, kuri iegūst izglītību un notiesātajiem, kuri neiegūst izglītību. Taču Iļģuciema cietuma darbinieks norāda, ka šādām izmaiņām nav pievērsis uzmanību un arī neredz sašķelšanos starp notiesātajiem. Brasas cietumā strādājošais norāda, ka persona, kura iegūst izglītību, ir vairāk vērsta uz labošanu un dzīves apstākļu uzlabošanu, nekā persona, kura neiegūst izglītību, kā arī anketā norāda, ka izglītība kā resocializācijas sastāvdaļa ir efektīva. Taču Iļģuciema cietumā strādājošais norāda, ka nezina vai persona, kura iegūst izglītību, ir vairāk vērsta uz labošanu un dzīves apstākļu uzlabošanu, nekā persona, kura neiegūst izglītību, un norāda, ka nezina vai izglītība kā resocializācijas sastāvdaļa ir efektīva.

Kopumā autore secina, ka pedagogiem darbs ar notiesātajiem nešķiet grūts, lai gan šīs personas atrodas ieslodzījuma vietā, jo ir izdarījušas noziedzīgu nodarījumu un lielākā daļa no ieslodzītajiem ir ar pamatskolas vai vidusskolas izglītību. Pedagogi norādīja, ka darbs ir atšķirīgs, taču nav vērtējams kā grūts. Autore secina, ka notiesātajiem ir labs nodrošinājums ar mācību materiāliem un telpu kvalitāte arī vērtējama kā laba, taču būtu vēlama piekļuve interneta resursiem. Apskatot anketas, var secināt, ka stundu skaits ir mazs un nepietiekams, lai iemācītu vielu, par to liecina pedagogu anketās norādītā informācija. Vēl autore secina, ka ļoti liela daļa no ieslodzītajiem, kuri aizpildīja anketas, ir apmierināti gan arī mācību materiālu nodrošinājumu, gan ar telpu kvalitāti, gan arī ar pedagogu darbu un pašām mācību programmās, taču visvairāk skolēni ir neapmierināti ar to, ka mācību viela netiek pārtulkota uz krievu valodu, lai varētu saprast un pilnvērtīgi apgūt mācību vielu. Līdz ar to varētu ierosināt vai nu palielināt stundu skaitu, lai pedagogs varētu stundu laikā pārtulkot mācību vielu tiem, kuri nesaprot latviešu valodu, vai arī ieviest atsevišķas grupas, kuras mācītos

programmu krievu valodā, tāpat kā ārpus ieslodzījuma vietas to dara, skolēni, kura mācās izglītības iestādēs, kurās mācību process nenotiek latviešu valodā.

4. NODAĻA AR BRĪVĪBAS ATŅEMŠANU NOTIESĀTO PERSONU IZGLĪTĪBAS TIESISKAIS REGULĒJUMS ĀRVALSTĪS

3.1. Igaunijas tiesiskais regulējums

Igaunijas Ieslodzījumu likuma (angļu valodā - *Imprisonment act*) 34.pagrāfā, līdzīgi kā Latvijas Sodu izpildes kodeksa 62. pantā, noteikts, ka ieslodzīto izglītošanas mērķis ir nodrošināt pietiekamas zināšanas, prasmes, ētiskos principus, kas tiem ļautu turpināt viņu izglītošanos un nodarbošanos pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes.⁵⁴

Igaunijas likuma 34.pagrāfa 3. daļa norāda, ka cietumam jānodrošina vispārējas telpas, klases un darbnīcas, kas nepieciešams izglītībai aroda apmācībām. Latvijas Sodu izpildes kodekss neparedz šādu atrunu par telpu nodrošinājumu.

Igaunijas likumā atrunāts, ka cietumnieki, kuri nepārvalda igauņu valodu, pēc viņu lūguma, var tikt nodrošināti ar Igauņu valodas apmācībām. Taču mūsu likums neko par mācību valodu neskaidro. Turpretī Latvijas Sodi izpildes kodeksa 64. pants uzsver invalīdu un notiesāto, kuri piedalās atkarības mazināšanas programmās, izglītošanas kārtība. Igaunijas Ieslodzījumu likums šādu atrunu neietver.

Igaunijas likuma 34.¹ paragrāfa pirmā daļa norādīts, ka pieaugušajiem ieslodzītajiem var tikt maksāta atlīdzība par mācībām. Latvijas Sodu izpildes kodekss nenosaka, ka ieslodzītajiem varētu saņemt atlīdzību par izglītošanos.

Igaunijas likuma 35.pagrāfs līdzīgi kā Latvijas Sodu izpildes kodekss nosaka, ka ieslodzītajiem, kuri nav ieguvuši pamatizglītību vai vidējo vispārējo izglītību, ir iespēja to iegūt ieslodzījuma vietā, kur par to tiek sastādīts plāns. 35. paragrāfa piektā daļa nosaka, ka ieslodzītajiem pēc to lūguma var atļaut mācīties izglītības iestādēs, kuras atrodas ārpus ieslodzījuma vietas. Tieslietu ministrs nosaka kārtību par atļauju mācīties un par atļaujas piešķiršanu. Latvijas Sodu izpildes kodekss neregulē šādu iespēju ieslodzītajiem.

Igaunijas Ieslodzījuma likuma 36. paragrāfa sestā daļa nosaka, ka izglītības iestādes, kas nodrošina pamata un vispārējo vidējo izglītību cietuma teritorijā, ir valsts un pašvaldību skolas vai to struktūrvienības. Taču Sodu izpildes kodekss neregulē to, kādas izglītības iestādes nodrošina izglītības apguvi, jo to dara Izglītības likums. Atšķirībā no mūsu likuma, Igaunijas likums uzreiz paredz atrunu par izglītības iestādēm, kurām jānodrošina izglītība.

Igaunijas Ieslodzījuma likuma 36.pagrāfs vēl nosaka, ka ieslodzītajiem tiek nodrošināta iespēja iegūt profesionālo izglītību un piedalīties profesionālās apmācības.

⁵⁴ Imprisonment Act. 14.06.2000 Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504112013005/consolide>
[Aplūkots 2016. gada 12. novembrī]

Specializācijas jomas, kurām ir liels pieprasījums sabiedrībā, tiek nodrošinātas ieslodzījumu vietu apmācībām.

Pozitīvi, ka Latvijas Sodū izpildes kodekss norāda izglītības procedūru invalīdiem un atkarības mazināšanas procedūrā iesaistītajiem ieslodzītajiem, tur pretī Igaunijas likums paredz tikai mācību procesu tiem, kuri nepārvalda igauņu valodu.

No Igaunijas likuma vērā ņemams būtu tas, ka viņi ieslodzītajiem nosaka atlīdzību par mācību procesu, kā rezultātā nenoliedzami tiek palielināta vēlme mācīties. Interesanti, ka Igaunijas likumā noteikts, ka ieslodzījuma vietās tiek nodrošinātas tādas specializācijas jomas, kurām sabiedrībā ir liels pieprasījums. Līdz ar to tiek panākts, ka, iznākot no ieslodzījuma vietas, ieslodzītajam ir lielākas izredzes darba tirgū, jo viņa iegūtā specializācija ir sabiedrībā nepieciešama, kā rezultātā tiek ievērojami palielinātas viņa izredzes integrēties sabiedrībā. Autoresprāt, arī Latvijā varētu ieviest atlīdzību par labām mācībām ieslodzījuma vietās un ieslodzījuma vietās piedāvāt apmācības tādās jomās, kas valstī ir ļoti nepieciešamas. Līdz ar to būtiski palielinātos ieslodzīto, kuri izglītojas ieslodzījuma vieta, skaits, kā arī palielinātos ieslodzīto, kuri vēlas apgūt profesiju, skaits, jo iznākot no ieslodzījuma vietas, viņiem būtu daudz lielākas iespējas integrēties sabiedrībā un atrast savai izglītībai atbilstošu darbu.

3.2. Čehijas tiesiskais regulējums

Čehijas Ieslodzījuma likums (angļu valodā - *Imprisonment act*) līdzīgi kā Latvijas Sodū izpildes kodekss regulē, ka notiesātajiem tiek dota iespēja iegūt pamatskolas izglītību, vidusskolas izglītību, vai piedalīties citā izglītības veida iegūšanā, kas ļauj viņiem iegūt jaunas prasmes vai papildināt jau esošās. Taču interesanti, ka Čehijas likums nosaka, ka ieslodzītie, kuri mācās, izmantojot ikdienas izglītības veidu, tiek uzskatīti par notiesātajiem, kuri strādā.⁵⁵ Mūsu likums neparedz, ka notiesātie varētu tikt uzskatīti un pielīdzināti strādājošiem notiesātajiem. Čehijas likums, līdzīgi kā Latvijas Sodū izpildes kodekss, nosaka, ka nepilngadīgajām personām ir obligātās izglītības noteikums, kurš jāizpilda arī atrodoties brīvības atņemšanas iestādē. Vēl Čehijas likumā noteikts, ka stundu apmeklējums, kas nepieciešams izglītības iegūšanai, ir obligāts. Turklāt iegūstot izglītību, ieslodzītais nevar tikt nodarbināts, jo ir paredzēts, ka izglītojamais, lai iegūtu izglītību, mācās pa dienu, nevis vakaros.

Salīdzinot ar Latvijas tiesisko regulējumu, Čehijas regulējums neko nenosaka par izglītības iedalījumu – vispārējā, pamatizglītība vai profesionālā. Turpretī mūsu likums tādu

---

⁵⁵ The imprisonment act Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/5779> [Aplūkots 2016. gada 16. novembrī]

nosaka. Taču pamatoti, ka Čehija savā likumā noteikusi, ka izglītojamie ir pielīdzināmi strādājošajiem, jo izglītības iegūšanai ir jāvelta ne mazāk laika kā darbam. Turklāt atšķirībā no mūsu likuma, Čehijas likumā vienīgā notiesāto grupa par, kuru tiek atrunāti īpaši noteikumi, ir nepilngadīgie. Turpretī mūsu likums nosaka arī tādas grupas kā invalīdus un atkarīgos ieslodzītos.

Autoresprāt, vērā ņemams ir fakts, ka ieslodzītie, kuri iegūst izglītību, nevar tikt nodarbināti, jo tas nav apvienojams. Latvijā arī vajadzētu šādu atrunu, jo gan no pedagogu, gan no pašu notiesāto teiktā tika secināts, ka ieslodzītajiem, kuri izglītojas un strādā ieslodzījuma vietā, mācības ar darbu ir apvienot ļoti grūti. Turklāt arī Latvija vajadzētu noteikt, ka stundu apmeklējums, lai iegūtu izglītību, ir obligāts. Lai arī Latvijas Sodu izpildes kodeksā noteiktais un Čehijas Ieslodzījuma likumā noteiktais ļoti neatšķirās, taču Latvija varētu ņemt piemēru no Čehijas un likumā atrunāt, ka mācības ar darbu nav savienojamas un, ka ieslodzītais, kurš iegūst izglītību, ir pielīdzināms strādājošai personai.

3.3. Zviedrijas tiesiskais regulējums

Apskatot Zviedrijas tiesisko regulējumu Zviedrijas Ieslodzījumu likums (angļu valodā - *Imprisonment act*) maz uzsver ieslodzīto izglītības iespējas. Šī likuma 3. nodaļas 1. daļa norāda, ka ieslodzītajiem ir tiesības izmantot savu laiku darbā, izglītošanās procesā, treniņos vai citos veidos. Zviedrijas Ieslodzījuma likuma 11. nodaļas 2. daļā norādīts, ka ieslodzījuma vietā, ieslodzītais dienas laikā var izmantot izglītošanās iespējas. Šī paša panta 4. daļā noteikts, ka ieslodzītajam, kuram ir nepieciešama uzraudzība vai speciāls atbalsts, var tikt piešķirta atļauja atrasties ārpus ieslodzījuma vietas, ja ieslodzītajam tas ir nepieciešams mācību procesā.⁵⁶ Konkrētāk par izglītības procesu, izglītojamo tiesībām un pienākumiem, kā arī izglītības programmu viediem nekas netiek atrunāts Latvijas Sodu izpildes kodeksa 66. panta 3. daļā noteikts, ka notiesātajiem, kuri atrodas atklātajā cietumā, eksāmenu kārtošanas nolūkā ir atļauts izbraukt no brīvības atņemšanas iestādes.

Latvijas Sodu izpildes kodekss, atšķirībā no Zviedrijas regulējuma, nenorāda, ka ieslodzītajam būtu tiesības saņemt speciālu atbalstu vai uzraudzību, kā arī nenosaka, ka ieslodzītajam būtu tiesības atrasties ārpus ieslodzījuma vietas, izņemot, eksāmena kārtošanas reizes. Latvijas Sodu izpildes kodekss norāda konkrētu gadījumu, tikai uz eksāmena

---

⁵⁶ Act on Imprisonment. Swedish Code of Statutes Pieejams: https://www.kriminalvarden.se/globalassets/om_oss/lagar/fangelselagen-engelska.pdf [Aplūkots 2016. gada 19. novembrī]

kārtošanas reizēm, kad persona var atrasties ārpus ieslodzījuma vietas, turklāt šis nosacījums ir spēkā tikai tad, ja persona atrodas atklātajā cietumā.

Aplūkojot Zviedrijas regulējumu, autore secina, ka Latvijā būtu noderīgi likumā ieviest atrunu, par ieslodzītā uzraudzību un speciālu atbalstu ieslodzījuma vietā. Ja arī Latvijā ieslodzījuma vietā esošai personai būtu iespējams speciāls atbalsts vai uzraudzība, ieslodzītie vairāk iesaistītos izglītības procesā. Iesaistoties izglītības procesā, ieslodzītajam būtu kāds, kurš viņu uzrauga, līdz ar to, ieslodzītais, iespējams, vairāk censtos, vai arī gluži pretēji - ieslodzītais, kurš necenstos, tiktu uzraudzīts.

3.4. Polijas tiesiskais regulējums

Polijas Sodū izpildes kodeksa (angļu valodā - *The penal code*) 4. paragrāfā noteikts, ka personai, kura ir sasniegusi 17 gadu vecumu, bet vēl nav sasniegusi 18 gadu vecumu, tiesa var nepiemērot sodu, bet piemērot izglītojošus pasākumus, terapijas, ja konkrētās lietas apstākļi to atļauj. Vēl Polijas Sodū izpildes kodeksa 54. paragrāfa 1. daļā noteikts, ka gadījumā, ja tiesa notiesā nepilngadīgu personu, galvenais mērķis ir šīs personas izglītošana.⁵⁷ Latvijas Sodū izpildes kodekss īpaši nenorāda, ka nepilngadīgā notiesāšanas gadījumā, izglītības ieguve ir galvenais mērķis.

Polijas Sodū izpildes kodeksa 67. paragrāfa 2. daļā noteikts, ka tiesa var ieslodzītajam norīkot personu, kura uzraudzīs izglītošanās procesu. Polijas Sodū izpildes kodeksa 97. paragrāfa 1. daļā noteikts, ka, iestājoties atbilstošiem apstākļiem, personai var norīkot speciālu personu, kura novēros mācību procesu. Šī paša likuma 72. paragrāfa 1. daļā noteikts, ka tiesa, apturot soda izpildi, var likt personai veikt izglītojošas darbības. Turklāt 74. paragrāfa 2. daļā noteikts, ka tiesa var mainīt uzliktos pienākumus, ja persona, iegūstot izglītību, rada attaisnojošus apstākļus.

Atšķirībā no Latvijas Sodū izpildes kodeksa, Polijas Sodū izpildes kodeksā tiek norādīts, ka ieslodzītajai personai, kura iegūst izglītību ieslodzījuma vietā, tiesa var norīkot speciālu personu, kura uzraudzīs mācību procesu. Turklāt Polija savā likumā arī ir neregulējusi, ka tiesa var mainīt uzliktos pienākumus, ja persona iegūstot izglītību rada attaisnojošus apstākļus. Latvijas Sodū izpildes kodeksa 10. nodaļā nav noteikts ne tas, ka ieslodzītajam var tikt norīkota kāda speciāla persona, ne arī tas, ka tiesa var mainīt uzliktos pienākumus. Autoresprāt, Latvijā arī varētu ieviest, ka ieslodzītajai personai, kura iegūst izglītību ieslodzījuma vietā, tiesa var norīkot speciālu personu, kura uzraudzīs mācību

---

⁵⁷ Poland Penal Code Pieejams: https://www.imolin.org/doc/amlid/Poland_Penal_Code1.pdf [Aplūkots: 2016. gada 1. decembrī]

procesu. Šādas personas esamība tikai vairotu ieslodzīto drosmi un vēlmi iesaistīties izglītošanās procesā. Iespējams, ieslodzītie justos daudz drošāk, ja zinātu, ka kāds uzrauga izglītošanās procesu, un nepieciešamības gadījumā iesaistītos. Turklāt paši notiesātie būtu vairāk ieinteresēti, ja zinātu, ka ir šāda persona, kura uzrauga izglītošanās procesu.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza šādus secinājumus un priekšlikumus:

1. Ar brīvības atņemšanu notiesāto resocializācijas process ir sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumu kopums, kura mērķis ir veicināt notiesātā tiesisku uzvedību un veidot viņam sociāli pozitīvu vērtību izpratni, piemērojot notiesāto sociālās uzvedības korekcijas vai sociālās rehabilitācijas līdzekļus, tai skaitā nodrošinot ieslodzījuma vietā iespēju izglītoties.
2. Ieslodzījuma vietas, pildot, Latvijas Soduzpildes kodeksā paredzētos, resocializācijas pasākumus, tai skaitā ieslodzīto izglītošanu, paredz iespēju integrēt ieslodzītos sabiedrībā, turklāt sadarbojoties ar valsts vai pašvaldību izglītības iestādēm, tiek nodrošināta iespēja notiesātajiem iegūt izglītību ieslodzījuma vietās.
3. Notiesātajiem, kuri brīvībā nav mācījušies vai strādājuši, taču ieslodzījuma vietā izvēlas izmantot izglītības procesa un komersanta piedāvātās iespējas, darba un izglītības procesā rodas iespēja veidot attiecības ar pedagogiem, darba devēju un darba kolēģiem, turklāt strādājot un mācoties, notiesātie gūst priekšstatu par strādājošā un izglītojamā tiesībām un pienākumiem, kā arī par mācību procesu.
4. Autore sprāst, apskatot Igaunijas tiesisko regulējumu, Latvijai vajadzētu ņemt par piemēru Igaunijas tiesisko regulējumu un papildināt Latvijas Soduzpildes kodeksa desmito nodaļu ar normu, kurā būtu noteikts, ka ieslodzītajiem var tikt maksāta atlīdzība par mācībām, kā arī ar normu, kura nosaka, ka profesionālajā apmācībā tiek nodrošinātas tikai tādas specializācijas jomas, kurām sabiedrībā ir liels pieprasījums, līdz ar to panākot, ka pēc iznākšanas no ieslodzījuma vietas, ieslodzītajam ir lielākas izredzes atrast darbu un iekļauties sabiedrībā un darba tirgū.
5. Autore izvirza priekšlikumu, ka tāpat kā Čehija, tā arī Latvija varētu likumā noregulēt, ka notiesātie, kuri iegūst izglītību ieslodzījuma vietā, ir pielīdzināmi strādājošām personām un ka izglītojamās personas nedrīkst nodarbināt. Līdz ar to tiktu risināta problēma par darba un mācību apvienošanas neiespējamību, par ko autore pārliecinājās gan no pedagoga izteiktā viedokļa, gan arī no pašu notiesāto teiktā.

6. Anketējot ieslodzītos Brasas un Iļģuciema cietumos, autore secina, ka 78% no ieslodzījuma vietās ieslodzītajiem, kuri tika anketēti un iegūst izglītību ieslodzījuma vietās, spēj izsekot līdzī mācību vielai un 81% ir apmierināts ar mācību programmu, līdz ar to var secināt, ka ieslodzījuma vietās vairāk nekā puse no ieslodzītajiem nesaskata problēmas mācību procesā vai mācību programmās.
7. Vēl autore no anketu rezultātiem secina, ka gandrīz pusei jeb 48% no ieslodzītajiem šķiet, ka mācību procesā būtu jāievieš vēl kāds mācību priekšmets, kuru ieslodzītie labprāt apgūtu, turklāt vairāki ieslodzītie atzīmēja, ka labprāt apgūtu svešvalodas (angļu, franču, spāņu, itāļu), kā arī piedalītos sporta nodarbības un papildinātu zināšanas romu valodas prasmēs. Līdz ar to autore izsaka priekšlikumu papildināt mācību programmu, jo ieslodzītie labprāt ieslodzījuma vietā papildinātu zināšanas vēl arī citās.
8. Darba autore izsaka priekšlikumu par mācību stundu skaita palielināšanu, jo pedagogi norādīja, ka stundu skaits ir pārāk mazs, lai iemācītu mācību vielu, turklāt daudz laika aizņem individuālā pieeja katram skolēnam, jo vienu un to pašu mācību vielu mācās atšķirīgu vecumu un pilsoņu ieslodzītie, kā rezultātā paliek mazāk laika mācību vielas apgūšanai.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. D.Kalniņa Cietumos renovētas mācību telpas. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/5431-cietumos-renovetas-macibu-telpas-ieslodzitamajiem.htm>
2. I.Matisāne Ieslodzītie var pretendēt uz tādu pašu izglītību kā izglītojamie brīvībā. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=219661>
3. Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2015. gada publiskais pārskats. Pieejams <http://www.ievp.gov.lv/images/stories/2015-parskats.pdf>
4. Ieslodzījumu vietu pārvalde. Informācija par ieslodzījuma vietām. Pieejams: <http://www.ievp.gov.lv/index.php/komercdarbibas-iespejas-ieslodzijuma-vietas/informacija-par-ieslodzijuma-vietam>
5. Ieslodzījumu vietu samilzušās problēmas jārisina nekavējoties. Pieejams: <http://m.apollo.tvnet.lv/zinas/tieslietu-ministrs-ieslodzijuma-vietu-samilzusas-problemas-jarisina-nekavejoties/374003>
6. Ieslodzīto izglītošana Pieejams: http://www.viaa.gov.lv/lat/es_fondu_projekti/prof_izgl_attistiba/12113_ieslodzito_izgl/12113_ieslodzito_izgl/
7. Ieslodzīto pedagoģiskās korekcijas programmu izstrāde, aprobācija un īstenošana. Pieejams: <http://www.ievp.gov.lv/index.php/33-jaunumi/aktualitates/66-nosldzies-projekts-zemgales-cietumos-ieslodzto-resocializcija>. Projekts.
8. Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.-2020. gadam. Ministru kabineta rīkojums Nr. 580. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=276740>
9. Ieslodzīto un no ieslodzījuma atbrīvoto personu izglītības, nodarbinātības un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība. Pētījums Pieejams: http://providus.lv/article_files/1577/original/Equal%20petijus.pdf
10. Izglītība aiz restēm. Pieejams <http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/202861/izglitiba-aiz-restem-daudzi-ieslodzitie-velas-macities>
11. Jaunieši ieslodzījuma vietās pilnveido profesionālās iemaņas un iegūst profesiju. Pieejams: <http://www.ievp.gov.lv/index.php/ligumi/73-the-institution/history/41-history>
12. Juridisko terminu vārdnīca. Autoru kolektīvs. Nordik, 1998.

13. Komercdarbības iespējas ieslodzījuma vietās. Pieejams:
<http://www.ievp.gov.lv/index.php/komercdarbibas-iespejas-ieslodzijuma-vietas>
14. M. Luksa. Brīvības atņemšana nav valsts atriebība. Pieejams:
<http://m.lvportals.lv/visi/skaidrojumi/255700-brivibas-atnemsana-nav-valsts-atriebiba-ieslodzito-resocializacija/>
15. M.Luste Vai noziedzību var izārstēt ar izglītību? Pieejams:
<https://marisluste.wordpress.com/2011/01/27/vai-noziedzibu-var-izarstet-ar-izglitibu>
16. Škavronska D. No Taliona principa līdz resocializācijai. Jurista Vārds, 2010.4.decembris, nr.50.
17. Telpu renovācija. Pieejams: <http://merks.lv/projekt/renovation-of-prisons-premises-2/>
18. Valsts izglītības satura centrs. Interesu izglītības jomas. Pieejams:
<http://visc.gov.lv/intizglitiba/info.shtml>
19. Vardnīca Tezaurs. Pieejams: <http://tezaurs.lv/#/sv/notiesatais>
20. Zahars V. Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu klasifikācija Latvijas cietumu reformas kontekstā Rīga, 1997. LPA izdevums, 17.lpp.
21. Zahars V. Kriminālsodu izpildes tiesības. Vispārīgā daļa 2., labotais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003,
22. Zahars V. Kriminālsodus un to izpildi vērtējot. Zvaigzne ABC, 2003.
23. Zahars V.. Kriminālsodu izpildes tiesības. Vispārīgā daļa. Policijas akadēmija, 1999. gads
24. Бельский В.Ю., Курганов С.И., Кравченко А.И. Социология для юристов: Учеб. пособие для вузов. 2-ое изд. Москва: Закон и право, 2006.

Normatīvie akti

1. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams:
<http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm>
2. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieejams:
<http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm>
3. Brīvības atņemšanas iestādes iekšējie kārtības noteikumi. Ministru kabineta noteikumi nr. 423. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/136495-brivibas-atnemsanas-iestades-ieksejas-kartibas-noteikumi>
4. Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.-2020. gadam. Ministru kabineta rīkojums Nr. 580. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=276740>

5. Izglītības likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50759>
6. Kārtība, kādā no valsts budžeta sedzami izdevumi profesionālās izglītības un profesionālās kvalifikācijas ieguvei izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām un notiesātajiem. Ministru kabineta noteikumi Nr.309 Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=26168>
7. Krimināllikums. Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966>
8. Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57980>
9. Latvijas Sodū izpildes kodekss. Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=90218>
10. Notiesātā resocializācijas īstenošanas kārtības noteikumi. Ministru kabineta noteikumi Nr.191 Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=256000>
11. Imprisonment Act. 14.06.2000 Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504112013005/consolide>
12. Poland Penal Code Pieejams: https://www.imolin.org/doc/amlid/Poland_Penal_Code1.pdf
13. The imprisonment act Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/5779>
14. Act on Imprisonment. Swedish Code of Statutes Pieejams: https://www.kriminalvarden.se/globalassets/om_oss/lagar/fangelselagen-engelska.pdf

Juridiskās prakses materiāli

1. Latvijas Republikas tiesas spriedums lietā Nr. 2006-31-01] Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=158977>
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas lēmums 2007. gada 7. novembrī lietā SKA-576/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-administrativo-lietu-departaments/hronologiska-seciba/2007-hronologiska-seciba/>

PIELIKUMS

1. pielikums

Labdien! Esmu Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes studente, kura raksta bakalaura darbu “Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu izglītība”. Bakalaura darba ietvaros vēlos veikt anketēšanu.

Anketas ir anonīmas, un to rezultāti tiks izmantoti tikai darba rakstīšanas procesā, veicot salīdzinošu izpēti par izglītību ieslodzījums vietās.

Atbildiet uz uzdotajiem jautājumiem, atzīmējot pareizo atbildi ar X.

1. Norādiet savu dzimumu

- Sieviete
- Vīrietis

2. Norādiet savu vecumu

_____

3. Jūsu izglītības līmenis šobrīd

- Pamatskolas (līdz 9. klasei)
- Vidusskolas (līdz 12. klasei)
- Cits variants: _____

4. Vai Jūs spējat izsekot līdzī mācību vielai?

- Jā
- Nē

5. Kā Jūs vērtējat pedagogu (skolotāju) darbu?

- Ļoti labi
- Labi
- Viduvēji
- Slikti
- Ļoti slikti

6. Norādiet, mācību materiālu (grāmatu, burtnīcu) stāvokli?

- Labas, jaunas grāmatas
- Normālas, bet drīzumā derētu nomainīt
- Vecas, saplēstas, nodilušas

7. Kā Jūs vērtējat mācību telpu kvalitāti?

- Ļoti labi

- Labi
- Viduvēji
- Slikti
- Ļoti slikti

8. Vai Jūs apmierina mācību programma?

- Apmierina
- Neapmierina

9. Uzrakstiet mācību priekšmetu, kurš Jums patīk vislabāk.

---

10. Uzrakstiet mācību priekšmetu, kurš Jums patīk vismazāk.

---

11. Vai Jūsprāt ir kāds mācību priekšmets, kuru Jums būtu jāapgūst vai labprāt apgūtu, taču programma nepiedāvā apgūt šo priekšmetu?

- Jā
- Nē

12. Ja Jūsprāt ir šāds priekšmets, kuru Jūs vēlētos apgūt, taču nevarat to darīt, tad uzrakstiet šo mācību priekšmetu. *(Šis jautājums jāatbild tikai tad, ja iepriekšējā jautājumā esat atbildējis/-usi ar JĀ)*

---

13. Vai, Jūsprāt, mācību programmā būtu nepieciešamas kādas izmaiņas? Ja jā, tad kādas:

---

14. Vai Jums ir pieejama bibliotēka mācību materiālu un dažādas literatūras iegūšanai?

- Jā
- Nē
- Nezinu

Paldies par anketas aizpildīšanu!

Labdien! Es esmu Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes studente, kura raksta bakalaura darbu “Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu izglītība”. Bakalaura darba ietvaros vēlos veikt anketēšanu.

Anketas ir anonīmas un to rezultāti tiks izmantoti tikai darba rakstīšanas procesā, veicot salīdzinošu izpēti par izglītību ieslodzījums vietās.

Atbildiet uz uzdotajiem jautājumiem, atzīmējot pareizo atbildi ar X .

1. Norādiet savu pedagoga darba stāžu.

_____

2. Norādiet cik ilgi strādājat ar notiesātajiem.

_____

3. Vai Jūsaprāt notiesātie izrāda pietiekamu interesi par izglītības iegūšanu?

Jā

Nē

4. Vai Jūsaprāt esošās mācību programmas ir efektīvas, labas?

Jā

Nē

Vajadzētu uzlabojumus

5. Kā Jūs vērtējat darbu ar notiesātajiem?

Darbs ir grūts

Darbs ir viegls

Darbs nav grūts, taču atšķirīgs no darba ar citiem skolēniem

6. Vai Jūsaprāt notiesātajiem ir pietiekams nodrošinājums ar mācību materiāliem?

Jā

Nē

Jā, taču dažas lietas regulāri trūkst

7. Vai, Jūsaprāt, telpu nodrošinājums ir vērtējams pozitīvi?

Jā

Nē

8. Vai, Jūsaprāt, stundu skaits ir pietiekams, lai notiesātajiem iemācītu mācību vielu?

Jā

Nē

9. Vai mācību procesā rodas problēmsituācijas?

- Jā
- Nē

10. Vai darbs ar notiesātajiem Jums rada stresa vai uztraukuma sajūtu?

- Jā
- Nē

11. Vai notiesātie izrāda ieinteresētību par mācību procesu?

- Jā
- Nē

12. Uzrakstiet būtiskākās atšķirības starp darbu ar notiesāto un darbu ar brīvībā esošu skolnieku.

---

13. Kādas izmaiņas, Jūsaprāt, būtu nepieciešamas mācību procesā ar notiesātajiem?

Paldies par atbildēm!

Labdien! Esmu Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes studente, kura raksta bakalaura darbu “Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu izglītība”.

Bakalaura darba ietvaros vēlos veikt anketēšanu.

Anketas ir anonīmas un to rezultāti tiks izmantoti tikai darba rakstīšanas procesā, veicot salīdzinošu izpēti par izglītību ieslodzījums vietās.

Atbildiet uz uzdotajiem jautājumiem, atzīmējot pareizo atbildi ar X .

1. Vai uzskatāt, ka ieslodzījuma vietā vispār vajadzētu dot iespēju notiesātajiem iegūt izglītību?
 Jā
 Nē
2. Vai, Jūsaprāt, notiesātie gūst kādu labumu no izglītošanas procesa?
 Jā
 Nē
3. Vai Jūsaprāt notiesātie pietiekami izmanto iespēju iegūt izglītību?
 Jā
 Nē
4. Vai Jūs redzat acīmredzamas izmaiņas personā, kura sākusī mācīties?
 Jā
 Nē
 Neesmu pievērsis tam uzmanību
5. Vai esat ievērojis/-usi gadījumus, kad rodas problēmsituācijas/ konfliktsituācijas mācību procesa laikā?
 Jā
 Nē
6. Vai esat ievērojis/-usi, ka notiek notiesāto sašķelšanās starp notiesātajiem, kuri iegūst izglītību un notiesātajiem, kuri neiegūst izglītību?
 Jā, esmu
 Nē, neesmu
7. Vai, Jūsaprāt, personas, kuras iegūst izglītību ir vairāk vērstas uz labošanu, uz dzīves apstākļu uzlabošanu nekā personas, kuras neiegūst izglītību?
 Jā

- Nē
- Nezinu

8. Vai, Jūsaprāt, personas, kuras iegūst izglītību vajadzētu mudināt to darīt arī turpmāk?

- Jā
- Nē

9. Vai Jūs esat ievērojis/-usi, ka persona mācās, izglītojas arī brīvajā laikā?

- Jā
- Nē

10. Vai, Jūsaprāt, izglītība kā resocializācijas sastāvdaļa ir efektīva?

- Jā
- Nē
- Nezinu

Paldies par atbildēm!

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs “Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu izglītība” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts pastāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Ilze Zane Jansone

12.12.2016. _____

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba vadītājs: Mag. iur., lektore Evija Vīnkalna _____

____.____.2016.

Recenzents:

Bakalaura darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 12.12.2016.

Dekānes pilnvarotā persona: Iveta Balode

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.2016. prot. Nr.____, vērtējums ____ (_____)

Komisijas sekretāre _____